ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ

ਮੇਰੇ ਬੁਰਜ ਮੁਨਾਰੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ
ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਤਖਤ ਅਕਾਲ
ਮੇਰੇ ਸੋਨੇ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਅੱਜ
ਮੇਰੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਮੇਰੀ ਚੂੜੇ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ
ਅੱਜ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਝੰਡਿਆ
ਹੈ ਮੇਰਾ ਝੰਡਾ ਤਾਂਹ ।

75
ਜੂਨ, '91
ਕੀਮਤ 4 ਰੁਪਏ

ਚੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ

ਸੰਪਾਦਕ : ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ

ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ

"ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਛੇਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ 'ਚ ਪੈਰ ਧਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਇਸ ਵੱਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਕੈਰੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਝਾਕਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ। "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਨੇ ਜਿਸ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕਾਜ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਉੱਤੇ ਵਰ੍ਹ ਰਹੇ ਹਕੂਮਤੀ ਕਹਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਲੋਕ-ਰਾਇ ਉਭਾਰਨ ਦੇ ਸਿਦਕ ਭਰੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਉਸ 'ਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੋਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਵੈਰ-ਭਾਵੀ ਰਵਈਆ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਕੂਮਤੀ ਵਹਿਸ਼ਤ ਵਿਰੁੱਧ ਗੜ੍ਹਕ ਰਹੀ ਇਸ ਬੇਖੌਫ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਸੰਘੀ ਘੁੱਟਣ ਲਈ ਬੜੀਆਂ ਗੋਂਦਾਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਬੜੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਵਿਰੁੱਧ ਕਈ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨੇ ਵਾਰ ਘਰ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ, ਜਦ "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੈਂਸਰਸ਼ਿਪ ਵਿਰੁੱਧ ਡਟਵੀਂ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਲਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਾਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਖਾੜਕੂ ਲਿਖਤਾਂ ਛਾਪ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੈਂਸਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਇਸ ਉੱਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਹਕੂਮਤੀ ਕਹਿਰ ਨਾਜ਼ਲ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾਇਰ ਹੋਏ। ਫਿਰ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਛਾਪਿਆਂ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਪਰ ਹਕੂਮਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸਭ ਜਾਬਰ ਹੱਥ-ਕੰਡੇ "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਦਾ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਡੁਲਾ ਸਕੇ। ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਿੰਨਾ ਵੱਧ ਚਿੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਦੀ ਲਲਕਾਰ ਉਨੀ ਵੱਧ ਕਰਾਰੀ ਤੇ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ।

"ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਦੇ ਇਸ ਧੜੱਲੇ, ਦਲੇਰੀ, ਬੇਬਾਕੀ ਅਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਦਾ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨੈਤਿਕ ਤੇ ਪਦਾਰਥਕ, ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਘੇਰੇ ਦਾ ਆਕਾਰ ਚੋਖਾ ਵਧਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਨਵੀਆਂ ਮੰਗਾਂ, ਰੋਲ ਤੇ ਕਾਰਜ ਆ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਨਹੀਂ। "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਦਾ ਰੋਲ, ਇਸ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਤੇ ਇਸਦੇ ਕਾਰਜ ਕਿਤੇ ਵਡੇਰੇ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਸੇਧ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਅਦਾਰਾ "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਆਪਣੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰਾ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਚੇ ਨੇ ਹੁਣ ਤਕ ਜੋ ਵੀ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਰਲਵੇਂ ਉਦਮ ਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਮੇਰੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੋਲ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਸ ਰੋਲ ਤੇ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਘਾਟ ਜਾਂ ਊਣਤਾਈ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁੱਝ ਸੀਮਤਾਈਆਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਤਿੱਖਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਕਾਰਜਾਂ ਤੇ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ, ਅਦਾਰੇ ਵਲੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਰਚੇ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਵਧੇਰੇ ਯੋਗ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਦਾਰੇ ਵਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਅਮਲ ਅਤੇ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਅਖੀਰ ਨੂੰ 'ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਯੂਨੀਅਨ' ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ **ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ** ਨੇ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਇਹ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਓਟਣੀ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਯੋਗ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਅਦਾਰਾ "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਤੇ ਅਵੱਸ਼ ਪੂਰਾ ਉਤਰੇਗਾ ਅਤੇ "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ 'ਚ ਨਵਾਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਸਰ ਕਰੇਗਾ। ਮੈਂ "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮੁਤਾਬਕ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਾਂਗਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਾਂਗਾ। "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਦੇ ਇਸੇ ਅੰਕ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰਚੇ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੌਂਪਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਤਸੱਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

"ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ

ਮਾਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੀ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚਾਰ

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ
......ਕਿ......
ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ?

ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਪਿਛਲੇ 8-9 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੀ ਜੋ ਝੜੀ ਲਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਲਾਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਇਕ ਨਹੀਂ, ਦੋ ਨਹੀਂ, ਦਰਜਨ ਨਹੀਂ......ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨ ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਤੀ ਦਾਸ ਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦੇ ਪੂਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦਾ ਝੱਖੜ ਜਿੰਨੇ ਵੱਧ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਝੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਓਨੀ ਹੀ ਵੱਧ ਰੋਸ਼ਨ-ਬੁਲੰਦ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਅੰਦਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਤਸੀਹਾ ਕੇਂਦਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁੱਚੜਖਾਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਆਰੇ ਅਤੇ ਸੁੰਨਮਸਾਨ ਰਾਤਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਗੱਭਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਨ੍ਹਦੀਆਂ ਹਕੂਮਤੀ ਗੋਲੀਆਂ ਸਿੱਖ-ਸੀਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਮਘ ਰਹੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਮੱਠਾ ਪਾਉਣ 'ਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਮ ਹੋ ਨਿੱਬੜੀਆਂ ਹਨ। ਜਿੰਨਾ ਜਬਰ ਦਾ ਦੌਰ ਤਿੱਖਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਕਤਾਰ ਓਨੀ ਹੀ ਲੰਮੀ, ਹੋਰ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਅੰਦਰ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਕੌਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਉੱਚਾ ਰੁਤਬਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੌਮਾਂ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਆਸਰੇ ਹਨ। ਪਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹਰ ਕੌਮ ਅੰਦਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਦੋ ਟਕਰਾਵੇਂ ਨਜ਼ਰੀਏ, ਦੋ ਟਕਰਾਵੀਆਂ ਪਹੁੰਚਾਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। **ਇਕ**, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਬੇਜਾਨ ਬੁੱਤਾਂ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਅੱਗੇ ਫੋਕੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਫੋਕੀ ਮਹਿਮਾ ਦੀ ਧੂੜ ਹੇਠ ਦੱਬ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕਾਜ਼ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਉਸ ਕਾਜ਼ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾਉਣ ਤੇ ਭੁਲਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰਨਾ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਝੂਠੀ ਪਹੁੰਚ ਕੌਮ ਅੰਦਰਲੇ ਉਸ ਵਰਗ ਵੱਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕ-ਸੁਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨਾਲ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਦਿਲੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਹਰ ਕੌਮ ਅੰਦਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਕਾਜ਼ ਨੂੰ ਤਨੋ-ਮਨੋ ਅਪਣਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦ ਬੇਜਾਨ ਬੁੱਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਤੇ ਮਘਦਾ ਸੋਮਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਜ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਏ ਇਹ ਲੋਕ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਾਰਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਪਹੁੰਚਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ 'ਚ ਪਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਜੁਝਾਰੂ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਿਲੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ 'ਚ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਿਜੀ ਲਾਭਾਂ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਨਿਜੀ ਸੋਚਾਂ ਦੀ ਜਕੜ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਅਜਿਹੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਉੱਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਹੀ ਫੱਬਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤਾਤ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜਾਪ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉੱਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹਨ।) ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਤੇ ਆਚਰਨ ਸ਼ੁੱਧ ਅਤੇ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਦੀ, ਜਾਂ ਹੱਦ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਅਹੁਦਿਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੇ

ਮਾਇਆ ਦਾ ਲੋਭ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਉੱਤੇ ਇਸ ਕਦਰ ਛਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਰ ਅਮਲ 'ਚੋਂ ਸੌੜੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ ਤੇ ਲਾਲਚਾਂ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਦੁਰਗੰਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸੁਆਰਥ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਅਖਵਾਉਣ ਜਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਰਾ ਢੌਂਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੱਟੜ ਵੈਰੀ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੇ ਅਮਲਾਂ ਦੇ ਤਕੜੇ ਨਿੰਦਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਹੁਣ ਹਵਾ ਦਾ ਬਦਲਿਆ ਰੁਖ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਅਚਾਨਕ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਫੋਕਾ ਗੁਣਗਾਣ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁਚੀ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਲੋਕ ਨਿੱਜੀ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਜਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਜਾਂ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਜਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਧੋਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਆਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਹੀਦ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਕਿਉਂ ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸੌੜੀ ਗਰਜ਼ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਗਰਜ਼ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮੇਲ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਜ਼ਬਾ ਗਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਾਕਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਦੀ ਸੋਚ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਤੰਗ ਦਾਇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿਜੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੋਚਾਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਲਈ **ਨਿਜ** ਅਤੇ **ਪਰਿਵਾਰ** ਦੇ ਅਰਥ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਲਈ **ਕੌਮ** ਹੀ ਨਿਜ ਤੇ **ਕੌਮ** ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵੱਡੇ ਆਦਰਸ਼ ਅਤੇ ਕੌਮੀ ਕਾਜ਼ ਲਈ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਰੁਤਬੇ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀ 'ਖਾਨਦਾਨੀ ਮਲਕੀਅਤ' ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਸਮਝਣਾ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਬੱਜਰ ਗੁਨਾਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਕਿੱਡੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਭੱਦਾ ਅਪਮਾਨ ਦੇਖਣਾ ਤੇ ਸਹਿਣ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮ ਨਾਲ ਘੱਟ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੱਧ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੇਗਰਜ਼ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਜਜ਼ਬੇ ਨੂੰ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜੂਠ ਨਾਲ ਪਲੀਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। 'ਖਾਨਦਾਨੀ ਮਲਕੀਅਤਾਂ' ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਜਤਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਪਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਵੀ ਕੀ ? ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਹੀਦ (ਅਸੰਬਲੀ ਜਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੀ) ਇਕ ਟਿਕਟ ! ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਸ਼ਰੇਆਮ ਮੰਗਿਆ ਤੇ ਤਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੰਗਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਹਨ ? ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀ ! ਉਹਨਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੋਚ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅੱਜ, ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸੋਚ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬਾਪ ਜਾਂ ਭਰਾ, ਮਾਂ ਜਾਂ ਭੈਣ, ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਪੁੱਤਰ, ਚਾਚਾ ਜਾਂ ਤਾਇਆ, ਮਾਸੜ ਜਾਂ ਫੁੱਫੜ, ਭਤੀਜਾ ਜਾਂ ਭਾਣਜਾ, ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਾਲਾ ਜਾਂ ਭਣੋਈਆ ਉਠ ਕੇ 'ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ' ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗ ਪੂਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ 'ਚ ਪੂੰਜ ਕੇ ਕਲੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅਤੇ ਇਹ ਝੋਲੀਆਂ ਅੱਡੀਆਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਮੂਹਰੇ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ! ਉਹਨਾਂ ਮੂਹਰੇ ਜਿਹੜੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਪੱਖੋਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਦੇ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ! ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ 'ਯੋਗਤਾ' ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰਾਬਤਾ ਤੇ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੇੜਤਾ ਹੈ।

ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ 'ਮੁਆਵਜ਼ੇ' ਦਾ 'ਭੁਗਤਾਨ' ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਦੁਕਾਨਾਂ' ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧੰਦਾ ਇਕੋ ਹੈ। ਫੱਟਾ 'ਸ਼ੇਰ' ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ 'ਚੜ੍ਹਦੇ ਸੂਰਜ' ਦਾ, ਅਤੇ ਜਾਂ 'ਉਡਦੇ ਬਾਜ਼' ਦਾ, ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵਪਾਰ ਦੀ ਸ਼ੈਅ ਬਣਾ ਕੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਉਂ ਹੇਠ ਚਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਇਸ ਖੋਟੇ ਵਪਾਰ ਨੇ ਅੱਜ ਪੰਥ ਅੰਦਰ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰੇਤ ਖੁਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣ ਨਾਲ ਉਚਿਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਗਰਜ਼ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਿਬਰਾਂ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਸਿਰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਵਾਰਸਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਸਦਕਾ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਨਿਵੇਂ ਪਏ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਉ। ਰੋਪੜ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਵਲਟੋਹਾ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਚੂੜੀਆਂ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਾਘਾਪੁਰਾਣਾ, ਜ਼ੀਰਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਲੰਧਰ, ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਐਡੇ ਭੱਦੇ ਤੇ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦਿਲ ਗ਼ਮ ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜਿਸ ਜੂਲੇ ਨੂੰ ਗਲੋਂ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਭਖਦੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੀਆਂ ਜੁਆਨੀਆਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅੱਜ ਉਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਜੂਲੇ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸੰਵਾਰ ਕੇ ਗਲਾਂ 'ਚ ਸਜਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਬਦ-ਚਲਣੀ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਣ ਲਈ ਬੜੇ ਹੀ ਹੋਛੇ ਬਹਾਨਿਆਂ ਤੇ ਅਪਾਹਜ ਦਲੀਲਾਂ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਪੱਤਰਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਗੜੁੱਚ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸੌਂਹਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੇਠ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ—ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉੱਤੇ ਟੈਂਕਾਂ ਤੇ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਫੌਜੀ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਨੂੰ ਢੇਹ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਹਿਸ਼ੀ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੇ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੰਧਾਂ ਨਾਲ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਜਿਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਹੇਠ ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ, ਬੋਕਾਰੋ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਲਾਂ 'ਚ ਟਾਇਰ ਪਾ ਕੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾੜ ਸੁਟਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਨਾਲ ਖਿਲਵਾੜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ—ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ 'ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਸੇਵਕ' ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਉਸੇ ਸਿੱਖ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੰਵਿਧਾਨ ਮੂਹਰੇ ਪੂਛਾਂ ਬਣ ਕੇ ਹਿੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਘੱਟੇ ਰੋਲ ਰਹੇ ਇਸ ਭਰਿਸ਼ਟ ਸਿਆਸੀ ਰੁਝਾਨ ਦਾ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਤ੍ਹਾ ਲਈ ਹਾਬੜੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਇਹ ਕਾਲਾ ਧੰਦਾ ਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕਤਲਗਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਚੋਣ-ਮਜਮੇ ਲਾਉਣ ਦੀ ਇਹ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀ ਹਰਗਿਜ਼ ਸਹਿਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਆਸਾਮ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਾਂਗ ਆਸਾਮ ਅੰਦਰ ਵੀ ਆਸਾਮ ਦੀ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਮਘਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਉੱਥੇ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਸਾਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਇਹ ਸੰਘਰਸ਼ ਸਮੁੱਚੇ ਆਸਾਮ ਅੰਦਰ ਫੈਲਰੀ ਅਤੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜੱਥੇਬੰਦ ਹੋਈ ਇਕੋ ਜੱਥੇਬੰਦੀ—ਯੂਨਾਈਟਡ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫੋਰਸ ਆਫ਼ ਆਸਾਮ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ 'ਉਲਫਾ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ)—ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉੱਥੇ ਵੀ ਕੁਝ ਤਾਕਤਾਂ ਅੰਦਰ ਸਤ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਜਾਗ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਤ੍ਹਾ ਦੇ ਦਲਾਲਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਾਂਗ ਆਸਾਮ ਅੰਦਰ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਕੇ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਟਿਕਟਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਰਕੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਮਾਉਣ ਦਾ ਭਰਿਸ਼ਟ ਸਿਆਸੀ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਆਸਾਮ ਦੀ ਕੌਮੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਉੱਤੇ ਅਡੋਲਤਾ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ **'ਉਲਫਾ'** ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਆਪ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਗੰਦੀ ਖੇਡ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਕਰ

ਲਿਆ, ਸਗੋਂ ਚੋਣਾਂ ਅੰਦਰ 'ਉਲਫਾ' ਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਾਉਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲੀਆ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕਰਾਰੀ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵਟੋਰਨ ਵਾਲਾ ਇਹ ਰੁਝਾਣ ਥਾਏਂ ਹੀ ਜਾਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਕੇ-ਸਮਬੰਧੀ ਟਿਕਟਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਹ 'ਉਲਫਾ' ਦੇ ਇਕੋ ਨੀਤੀ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੁਦ ਹੀ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ। ਨਾ ਬਹੁਤਾ ਕੁਪੱਤਪੁਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਨੌਬਤ ਆਈ।

ਇੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ 'ਉਲਫਾ' ਵਾਲੀ ਇਹ ਉਦਾਹਰਨ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਕ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ, ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਸਾਮੀ ਕੌਮ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੁਭਾਉ ਅੰਦਰ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਤੇ ਵਖਰੇਵੇਂ ਹਨ। ਖੈਰ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ 'ਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਯਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਜੁਟਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਕੇ-ਸਮਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਨਿਜੀ ਲਾਲਸਾ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਭੁੱਖ ਕਾਰਨ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਗੰਦੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਉਲਝਣ ਦੀ ਗਲਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਉੱਤੇ ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੋਂ ਹਟਣ ਲਈ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਦੀ ਬਜਾਇ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਲੀਲ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਗਲਤ ਸਿਆਸੀ ਅਮਲ ਇਕ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਜੜ੍ਹੀਂ ਤੇਲ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਵਿਚ ਰੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਇਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਸਮਝਾਈ ਜਾਵੇ। ਸਵੇਰ ਦਾ ਭੁਲਿਆ ਜੇ ਕੋਈ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਘਰ ਮੁੜ ਆਵੇ ਤਾਂ ਧੰਨ ਭਾਗ। ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾਇਆਂ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝੇ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਗਲਤ ਅਮਲ ਉੱਤੇ ਅੜੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਿੱਦ ਫੜੀ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਰੇ ਤੇ ਬੇਲਿਹਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਓ। ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ "ਅਨਮੋਲ ਪੂੰਜੀ" ਤੋਂ ਵਿਰਵਿਆਂ ਕਰ ਦਿਉ ਜੋ ਕੌਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਸਕਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਖਸ਼ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ—ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੌਮ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਓ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਜਾਤ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਰਾਪ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ! ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ!!

ਬਿਨਾਂ ਟਿੱਪਣੀ ਤੋਂ :

ਸ: ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ 29 ਮਈ, ਨੂੰ ਅਜਨਾਲਾ ਵਿਖੇ ਇਕ ਚੋਣ ਜਲਸੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਰੂਟ ਪਰਮਿਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

—ਅਜੀਤ, 30 ਮਈ, 1991.

ਪੈਗਾਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੀ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ

"ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੂੰ ਦਫਨਾ ਦਿਓ"

(ਡਾ: ਭੀਮ ਰਾਓ ਅੰਬੇਦਕਰ ਦੀਆਂ ਚੋਣਵੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

ਛੱਪ ਕੇ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ

ਕੀਮਤ 10/-

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ : ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ ਸਕਰੌਦੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ—148026

ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਾਂ

[ਪਿਛਲੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ 'ਪੈਗ਼ਾਮ ਗਰੁੱਪ' ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬਚਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਜਾਂ ਨਾ ਲੈਣ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹੇਠਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਕਿਤਾਬਚੇ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਢੁਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਚੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਉਠ ਰਹੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ ਅਤੇ ਦਰੁਸਤ ਸੇਧ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।]

ਚੋਣਾਂ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੌਕ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣੀਆਂ। ਚੋਣਾਂ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਖੇਡ੍ਹ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦਾ ਇਕ ਦਾਅਪੇਚ ਹਨ। **ਲੁਟੇਰੇ ਹਾਕਮ ਜਦ ਵੀ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਅਮਲ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਰਣ-ਨੀਤੀ, ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਚਾਲ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੋਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪੈਂਤੜਾ ਤੈਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਰਣਨੀਤੀ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁੱਝੀਆਂ ਜਾਂ ਜਾਹਰਾ ਗਰਜ਼ਾਂ ਤੇ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।**

ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਮਕ਼ਸਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਨਣ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਚਰਿਤਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਥਹੁ ਪਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਪਿਛਲੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਅਮਲ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਜਗ੍ਹਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿਰੋਧ ਜਾਂ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਦਰੋਹ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਅਤੇ ਮਸਲਣ ਲਈ **ਬਲ** ਤੇ **ਛਲ** ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਨੀਤੀ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਜਬਰ ਢਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤਸ਼ੱਦਦ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਆਸਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦਿਲ ਤੇ ਬੇਹਿਸ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਮੁੱਦਈ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਈਮਾਨ ਤੋਂ ਡੁਲਾਉਣ ਲਈ, ਉਹਨਾਂ ਮੂਹਰੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸੋਨਮਿਰਗ ਦੌੜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਕਸਰ ਇਹ ਦੇਖਣ 'ਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਉਹ ਹਿੱਸੇ ਜਿਹੜੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜਬਰ ਦੀ ਮਾਰ ਸਦਕਾ ਪੋਲੇ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਡਾਂਵਾਡੋਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹਾਕਮਾਂ ਵਲੋਂ ਵਿਛਾਏ ਇਸ ਜਾਲ ਵਿਚ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਫਾਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਮੂਹਰੇ ਨਹੀਂ ਲਿਫਦੇ, ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਕਪਟੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀਆਂ 'ਖੰਡ ਲਪੇਟੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਚੌਫਾਲ ਜਾ ਗਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਠੋਸ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਬੜੇ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦੇ ਸਬਕ ਮੁਹਈਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਬਕ

ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ 1967 ਵਿਚ ਉੱਠੀ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਉਤੇ ਜਾਬਰ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀਂ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹਿਆ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੰਗਾਲ ਅੰਦਰ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਦੇ ਜੋਤੀ ਬਾਸੂ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਅੰਦਰ ਡੀ. ਐਮ. ਕੇ. ਦੇ ਕਰੂਨਾਨਿਧੀ ਕੇਰਲਾ ਅੰਦਰ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਦੇ ਅਚੂਤਾ ਮੈਨਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਮੇਤ, ਸਾਰੇ ਲੱਟੂ ਲਾਣੇ ਨੇ ਰਲਕੇ, ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਕਸਲੀ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੰਗੇ। ਇਸ ਬੇਤਹਾਸ਼ੇ ਜਬਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਦੇਸ਼ ਭਰ ਅੰਦਰ ਕਿਤੇ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਗਾਵਤ ਦੀਆਂ ਸੂਹੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਭੜਕਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। 1977 ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਸਰਕਾਰ ਮੌਕੇ ਚੌਧਰੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੁਝ ਵਿਕਾਊ ਲੀਡਰਾਂ ਅੱਗੇ, ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਗਾਵਤ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡਕੇ 'ਕੌਮੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ' 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਚੋਗਾ ਸੁੱਟਿਆ। ਨਕਸਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਹਿੱਸਿਆ ਨੇ ਚੋਣ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਕਲੰਕੀ ਰਾਹ ਅਪਣਾ ਲਿਆ ਉਹ ਇਸ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਭਰਿਸ਼ਟੇ ਗਏ ਕਿ ਅੱਜ ਉਹਨਾਂ ਚੋਂ ਕੁਝ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਜ਼ਾਲਮ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਚੌਕੀਦਾਰੀ ਕਰਦੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਉਦਾਹਰਣ ਮੀਜ਼ੋਰਮ ਦੇ ਲਾਲਡੇਂਗਾ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਲ ਚਾਰ ਲੱਖ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੌਮ ਦਾ **ਮਿਜ਼ੋ ਨੈਸ਼ਨਲ ਫਰੰਟ** ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੀਹ ਸਾਲ ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਨੀਮ-ਫੌਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਨਾਸੀਂ ਧੂੰਆਂ ਚਾੜ੍ਹੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਦੋਂ ਨਾਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਗਾਵਤ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਝਾੜਖੰਡ ਤੇ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਅੰਦਰ ਵਿਦਰੋਹ ਦਾ ਲਾਵਾ ਖੌਲਿਆ ਸੀ। ਲਗ-ਭਗ ਡੇਢ ਦਹਾਕਾ ਕੱਲੇ ਨਾਗਿਆਂ ਤੇ ਮੀਜ਼ੋਆਂ ਨੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਨੰਗੇ ਧੜ ਵਾਹਣੀਂ ਪਾ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੀਜ਼ੋਰਮ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਕੀਤੀ ਬਰੂਦ ਵਾਛੜ ਵੀ ਮੀਜ਼ੋ 'ਬਾਗੀਆਂ' ਦੀ ਲੜਾਕੂ ਸਪਿਰਟ ਨੂੰ ਭਸਮ ਕਰਨ 'ਚ ਸਫ਼ਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਲ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ, ਕਪਟ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਨਿਪੁੰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ-ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਛਲ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮੂਹਰੇ ਲਿਆਂਦਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੀਜ਼ੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਬਾ-ਰਸੂਖ ਆਗੂ **ਲਾਲਡੇਂਗਾ** ਦਾ ਈਮਾਨ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਅਤੇ ਵੀਹਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦੇ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਮਿਜ਼ੋ 'ਬਾਗੀਆਂ' ਨੂੰ ਚਕਮਾ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣਾ 'ਬੰਦੂਕੜੀਆਂ' ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚਕੇ 'ਸੰਦੂਕੜੀਆਂ' ਵਾਲਾ ਹੱਥ ਅਗਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਇਕੋ ਕਪਟੀ ਡੰਗ ਨੇ ਮੀਜ਼ੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੌਰਵਮਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਾਏਂ ਢੇਰੀ ਕਰ ਸੁੱਟਿਆ। ਵੀਹ ਸਾਲ ਮੀਜ਼ੋਰਮ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਗੂੰਜਦੀ ਰਹੀ ਮੀਜ਼ੋ ਗੈਰਤ ਦੀ ਸ਼ੇਰ-ਗਰਜਣਾ, ਹੁਣ ਅਜ਼ੌਵਾਲ ਦੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਭਵਨ ਅੰਦਰ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਆਊਂ ਮਿਆਊਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ **ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਸ਼ੇਰ ਗਰਜਣਾ ਤੋਂ ਥਰਥਰ ਕੰਬਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਾਤਰ ਹਾਕਮ ਇਸ 'ਮਿਆਊਂ ਮਿਆਊਂ' ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਉੱਤੇ ਮੁਸਕੜੀਏਂ ਹੱਸ ਰਹੇ ਹਨ।**

ਚੋਣਾਂ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਵਿਰੁੱਧ ਘਾਤਕ ਹਥਿਆਰ

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ 'ਚ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਪਰਪੰਚ ਰਚਣ ਪਿੱਛੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਯੁੱਧ ਚਾਲ ਤੇ ਨੀਤ ਕੀ ਹੈ ! ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁਣੀ ਹੋਈ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਸਰਕਾਰ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਸਰੋਕਾਰ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਮਹੂਰੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪਰਵਾਹ ਜਾਂ ਕਦਰ ਹੈ। **ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਚੋਣਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮੰਤਵ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਠਿੱਬੀ ਲਾਉਣਾ ਤੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਹੱਥੋਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਝੰਡਾ ਸੁਟਾਉਣਾ ਹੈ।**

ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੇ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਦੇ ਪੱਖ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਦਲੀਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋ-ਜਹਿਦ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਵਾਂਗ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਖਿਲਾਫ ਘੋਲ ਦੇ ਇਕ ਸਾਧਨ, ਲੜਾਈ ਦੇ ਇਕ ਹਥਿਆਰ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ—ਅਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲੜਾਈ ਦੇ ਇਸ ਮੋਰਚੇ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਲਈ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਮੂਰਖ-ਪੁਣਾ ਕਹਿ ਕੇ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਸਿਆਸੀ ਘੋਲ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਸਾਧਨ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਵੀ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣ ਲੱਗਿਆਂ, ਦਰ ਪੇਸ਼ ਠੋਸ ਹਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਮੱਦੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਘੋਲ ਦੇ ਇਸ ਸਾਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਗੱਲ ਘੋਲ ਦੇ **ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਉਦੇਸ਼** ਬਾਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਰਾਇ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਉਸਦਾ ਸਿਆਸੀ ਉਦੇਸ਼ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜੀ-ਸਿਆਸੀ ਢਾਂਚੇ ਅੰਦਰ ਮਾਮੂਲੀ ਰੱਦੋਬਦਲ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਜੀ ਸਦਕੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬੀ. ਜੇ. ਪੀ., ਜਨਤਾ ਦਲ, ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ, ਤੇ ਅਕਾਲੀਦਲ ਵਰਗੀਆਂ ਸਭਨਾ ਵੋਟ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਚੋਣ ਸਿਆਸਤ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਾਮੂਲੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਤੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਅਜ਼ਮਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਢਾਂਚੇ ਅੰਦਰ ਮਾਮੂਲੀ ਸੋਧਾਂ ਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਵੱਡੀ, ਸਿਫਤੀ ਰੱਦੋ-ਬਦਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਲੜਾਈ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਘੋਲ ਦੇ ਵੱਧ ਤਿੱਖੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੱਲ ਵੱਧਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਪੂਰੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸੌਂਹਾਂ ਵੀ ਖਾਣੀਆਂ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜੂਲੇ ਨੂੰ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰਨੀਆਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਦਮ ਨਾਲੋ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੇ। ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਅਮਲ 'ਚ ਸਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਜੂਲਾ ਕਬੂਲਣਾ ਜਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜਾ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲਾ ?

ਕੁੱਝ ਖਾੜਕੂ ਹਲਕਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਅਕਸਰ ਇਕ ਬੜੀ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਦਲੀਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੰਘਰਸ਼ ਅੰਦਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤਾਂ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜੁਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਅੰਦਰ "ਖੱਟੀ" ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਖੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਪਣੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ "ਖੱਟੀ" ਆਪ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਕਰਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ? ਇਸ ਗੁੰਮਰਾਹੀ ਦਲੀਲ 'ਚੋਂ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਜਚਣਹਾਰ ਲਗਦੀ ਇਹ ਦਲੀਲ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਖੋਟੀ ਹੈ, ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਵੀ ਅਤੇ ਇਸ ਅੰਦਰ ਖੋਟ ਦੀਆਂ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਤੈਹਾਂ ਹਨ।

ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ "ਖੱਟੀ" ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਖਾੜਕੂ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਜਿਸ "ਖੱਟੀ" ਬਾਰੇ ਐਨਾ ਸ਼ਿਕਵਾ ਤੇ ਔਖ ਹੈ, ਉਹ "ਖੱਟੀ" ਭਲਾ ਹੈ ਕੀ ? ਇਹੋ ਨਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡੋਹਲੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਮੱਕਾਰੀ ਭਰੀ ਖੇਡ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵੋਟ ਪਰਚੀਆਂ 'ਚ ਢਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਉਂ ਹਕੂਮਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਝੂਟੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਖਾੜਕੂ ਹਲਕੇ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਹਥਿਆਉਣ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਡੀ "ਖੱਟੀ" ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਰਸ਼ਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਿੱਖ ਜੁਆਨੀ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ? ਕੀ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਝੂਟੇ ਲੈਣ ਦੀ ਗਰਜ਼ 'ਚੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜਬਰ ਦੀ ਮਾਰ ਝੱਲ ਰਹੇ **ਸਾਰੇ** ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ **ਚੇਤੰਨ ਸੋਝੀ** ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਪਰੇਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ ਝਾਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ "ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲੋਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੂਲਾ ਵਗਾਹ ਮਾਰਨ" ਦੀ ਤਾਂਘ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਾ ਹੈ। ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਗਲੀਜ਼ ਮਨੋਰਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ੁਦਪ੍ਰਸਤ ਵਿਅਕਤੀ ਸੈਂਕੀਆਂ ਜੋਖੂ ਖਤਰਾ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਉਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਜਜ਼ਬੇ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਲਾਹੇਵੰਦ 'ਕਾਰੋਬਾਰ' ਅੰਦਰ ਥੋੜ੍ਹੀ 'ਪੂੰਜੀ' ਲਾ ਕੇ ਬਹੁਤੀ 'ਖੱਟੀ' ਕਰਨ ਦੇ 'ਮੁਨਾਫੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ' ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ) ਪਰ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਠਾਰਨ ਲਈ, ਸਵੈ-ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ ਨਹੀਂ ਡਾਹ ਸਕਦੇ। (ਉਂਜ ਮਘੀ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਅੰਦਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਕੋਈ ਗੋਲੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਾਉਂ ਵੀ ਬਦੋਬਦੀ "ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ" 'ਚ ਦਰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।)

ਸੋ "ਖੱਟੀ" ਵਾਲੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਅੰਦਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖੋਟ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ **ਬੇਗਰਜ਼** ਭਾਵਨਾ ਉਤੇ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜੂਠ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰਦੀ ਹੈ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਵਰਗੇ ਪਵਿੱਤਰ ਜਜ਼ਬੇ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭੈੜੀ ਤੌਹੀਨ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ "ਖੱਟੀ" ਵਾਲੀ ਮਤਲਬਪ੍ਰਸਤ ਖੇਡ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਲੋਭ ਤੇ ਲਾਲਚ ਸਮਝ 'ਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਜਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ "ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲੋਂ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜੂਲੇ ਨੂੰ **ਵਗਾਹ ਮਾਰਨਾ**" ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਤਾ ਕੁ **ਸੌਖਾ** ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪੰਜਾਲੀ (ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਢਾਂਚੇ) ਦਾ ਫਸਤਾ ਵੱਢਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ 'ਪੰਜਾਲੀ' ਦੀ ਕਿੱਲੀ ਨੂੰ ਰਤਾ ਕੁ ਖਿਸਕਾਉਣ ਦੀ ਲੜਾਈ, ਯਾਨੀ ਕਿ 'ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਵਧ ਅਧਿਕਾਰ' ਦੇਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਨ ਦੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਧਨਾਢ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਨ ਪਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ 'ਚੋਂ ਵੱਡਾ ਲਾਣਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਖੁਦ ਧਨਾਢ ਹੈ ਜਾਂ ਧਨਾਢਾਂ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਧਨਾਢ ਲਾਣੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਆਸਰੇ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵੱਧ ਧੰਨ ਕਮਾਉਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਵਲ ਲਪਕ ਲਪਕ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਉਹ ਹਰ ਹੱਥਕੰਡਾ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗਲੀਜ਼ ਧੰਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਕਿ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਡੋਲ੍ਹੇ ਖੂਨ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕ ਵਪਾਰ ਦੀ ਸ਼ੈਅ ਵਜੋਂ

ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਇਹ ਬਦਕਾਰ ਧੰਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਮਾਤੀ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਰਾਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਖਾੜਕੂ ਵਰਗ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਔਖ ਸਮਝ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਸੁਆਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀਤਾ ਕੀ ਜਾਵੇ ? ਕੀ ਜੋ 'ਖੱਟੀ' ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਖੁਦ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ? ਜੇ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਤਾਂ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਫਰਕ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਕੇਹਾ ? ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਖਾੜਕੂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਉਹ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਗੋਲ-ਮੋਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਵੀ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਥਿੜਕਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਂਤੜੇ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਵੀ ਖਰੀ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਬਿਆਨੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵਰਗ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਰਚਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆ ਵਾਂਗ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਉਤੇ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹਵਸ ਭਾਰੂ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦਾ ਲੋਭ ਜਾਗ ਪਿਆ ਹੈ, ਉਹੀ ਲੋਭ ਜਿਸ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਘਿਰਣਤ ਹੱਦ ਤਕ ਭਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਸੁਟਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਮਲੇ-ਫੈਲੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਠੇਕਿਆਂ, ਕੋਟਿਆਂ, ਪਰਮਿਟਾਂ ਤੇ ਏਜੰਸੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ 'ਪਾਪ ਦੀ ਕਮਾਈ' ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਤੇ ਭੁੱਖ ਜਾਗ ਪਈ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਇਹ ਲਾਲਚ ਹੁਣ ਲੁਕੋਇਆਂ ਨਹੀਂ ਲੁੱਕਦਾ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਸਾੜਾ ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਜ਼ਰੂਰ ਵਧ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਵਿਰੋਧ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਲਾਲਚਾਂ ਤੇ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆ ਨਾਲ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ 'ਚੋਂ ਹੀ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਵਾਲੀ 'ਖੱਟੀ' ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ 'ਚ ਬੋਚਣ ਲਈ ਗੁਮਰਾਹੀ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਪੱਲੋ ਫੈਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। [ਸਾਡੀ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਬਿਆਨੀ ਸ਼ਾਇਦ 'ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੌੜੀ ਲੱਗੇ। ਪਰ ਸੱਚ ਕਿਉਂਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਕੌੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ, ਜੇਕਰ ਸਾਡੀ ਇਸ ਸੱਚ ਬਿਆਨੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੂਹ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਖਫਾ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਅੰਦਰ ਝਾਤੀ ਮਾਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।]

ਇਹ ਤਾਂ ਰਹੀ ਦੰਭੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਗੱਲ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਦੂਸਰੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਤੁਅੱਲਕ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਇਸ "ਖੱਟੀ" ਉੱਤੇ ਡੁੱਲ੍ਹਣ ਜਾਂ ਰਸ਼ਕ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਇਸ ਉੱਤੇ ਭਰ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਥੁੱਕਣ, ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਗੰਦੀ ਖੇਡ੍ਹ ਅੰਦਰ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ 'ਚ ਪੈਣ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ ਬਦਕਾਰ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜੇ ਤੇ ਨਿਖੇੜੇ ਦੀ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੂੜ੍ਹਾ ਬਨਾਉਣ।

ਅਸਲ ਤਾਕਤ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਕੋਲ

ਕੁਝ ਹਲਕਿਆਂ ਵਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਭੁਗਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦਾ ਝੂਠਾ ਮੂਠਾ ਹਲਫ ਲੈ ਕੇ ਜੇਕਰ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਅਸਰਦਾਰ ਤਾਕਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ ਜਾਂ 'ਆਪਣੀ' ਹਕੂਮਤ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਕੀ ਆਪਣਾ ਅੰਤਮ ਉਦੇਸ਼ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਲੰਮੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਫਤਿਹ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ, ਅਸੈਂਬਲੀ ਅੰਦਰ ਇਹ ਲੜਾਈ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ?

ਇਸ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਲੱਭਣ ਲਈ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਰਾਜ-ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਚਰਿਤਰ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਠੋਸ ਅਭਿਆਸ ਤੇ ਤਜਰਬੇ ਬਾਰੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਇਹ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਰਗੀ ਝੂਠੀ, ਦੰਭੀ ਤੇ ਲੰਗੜੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅੰਦਰ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਵਿੰਗ (ਇਸ ਦੇ ਐਮ.ਐਲ.ਏ., ਐਮ. ਪੀ. ਆਦਿ) ਦੀ ਵੁਕਤ ਇਕ 'ਸਜਾਵਟ ਦੀ ਵਸਤੂ' ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਅਸਲੀ ਕੰਮ ਕਾਜ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਫੈਸਲੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਧਾਇਕ ਵਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਇਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਉਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਾਉਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸਲੀ ਤੇ ਪੱਕੀ ਸਰਕਾਰ ਤਾਂ ਅਫਸਰ ਸ਼ਾਹੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਐਮ.ਐਲ.ਏ. ਜਾਂ ਐਮ. ਪੀ. ਵਗੈਰਾ ਨਹੀਂ। ਐਮ.ਐਲ.ਏ., ਐਮ. ਪੀ. ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਇਕ ਢਾਂਚਾ, ਆਪਣਾ ਹੀ ਇਕ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਂਦ 'ਚ

ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਟਾਇਆ ਜਾਂ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ, ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਵਜ਼ੀਰ, ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ, ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਅੱਧ ਪੁਰਜ਼ੇ ਇਕ ਅੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਫ਼ਾਰਗ-ਤਰਾਸ਼ ਜਾਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਸਮੁੱਚੀ ਅਫਸਰਸਾਹੀ ਇਸ ਦੇ ਖਾਸੇ, ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ।

ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਅਸਲ ਰਾਖੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵਿਧਾਇਕ ਵਿੰਗ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੱਭ ਲੁੜੀਂਦੇ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਸਲ ਪਾਲਣਾ, ਇਸ ਦੀ ਅਸਲ ਰਾਖੀ ਕੋਈ ਵਿਧਾਇਕ ਜਾਂ ਵਜ਼ੀਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਅਫਸਰਸਾਹੀ ਦੇ ਆਦੇਸਾਂ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲਸ/ਫੌਜ ਤੇ ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਜਾਂ ਸਥਾਈ ਹਕੂਮਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਇਕ/ਵਜ਼ੀਰ ਤਾਂ ਬੜੇ ਫ਼ਾਲਤੂ ਜਿਹੇ ਆਰਜ਼ੀ ਕਾਰਿੰਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੋ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਹਵਾਨ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਟੱਕਰ, ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ (ਰਾਜ-ਮਸ਼ੀਨਰੀ) ਨਾਲ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਅਸਰਦਾਰ ਜਾਂ ਭਾਰੂ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਬਣਾ ਵੀ ਲੈਣ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਅਫਸਰ-ਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕੋਈ ਫੈਸਲੇ ਨਹੀਂ ਲੇ ਸਕਦੀਆਂ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨਗੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਫਸਰ-ਸ਼ਾਹੀ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਉਹ ਲੱਖ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਨਾ ਤਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਨੂੰ ਹਟਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖਾਸਾ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਸਰਬ-ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਅਫਸਰਸਾਹੀ, ਬਹੁਤ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਖੇਚਲ ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ/ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਦਾ ਨੱਕ 'ਚ ਦਮ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੋਰੀਆ-ਬਿਸਤਰਾ ਵੀ ਗੋਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। 'ਰਿਬੇਰੋ' ਜਦ ਜੀ ਚਾਹੇ 'ਚੰਦੂਮਾਜਰੇ' ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਟੰਗ ਸਕਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਔਕਾਤ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। (ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਹੁਣੇ ਜਿਹੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਠੋਸ ਮਿਸਾਲ ਹੈ)।

ਸੋ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫਾਦਾਰੀ ਦੀ ਝੂਠੀ ਮੂਠੀ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਅਸਰਦਾਰ ਜਾਂ ਭਾਰੂ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਬਣਾ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ, ਸਿਫਤੀ ਰੱਦੋਬਦਲ ਲਈ ਦਬਾਅ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰ ਸਕੇਗਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਹਿਮ ਹੈ। ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤ ਦੀ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਠੋਕਰ ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਵਹਿਮ ਦੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਗਿਣਾਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਦੌਰਾਨ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ, ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਅੱਗੇ ਯਤੀਮਾਂ ਅਤੇ ਮੰਗਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਲਿਲ੍ਹਕੜੀਆਂ ਕੱਢਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। **ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਜ਼ ਕਿਸੇ ਆਗੂ ਦੀ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ. ਸਗੋਂ ਇਸ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਝਿਰੀਆਂ ਹੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਖਾੜਕੂ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਘਾਸਾ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਉਂ ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਅੰਦਰ ਵੱਡੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਚੋਣ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਮਿੱਠੇ ਮਹੁਰੇ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ।**

ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਝੂਠੀ-ਮੂਠੀ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜਨ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਝੂਠ ਤੇ ਪਖੰਡ ਦੇ ਪਰਖੱਚੇ ਉਡਾਉਣ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਸਿਰਫ **ਕੁਝ ਹਾਲਤਾਂ** 'ਚ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਲਹਿਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ, ਨੈਤਿਕ ਤੇ ਜੱਥੇਬੰਦਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਪੱਕ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਪੈਂਤੜਾ ਸਿਰਫ ਉਹ ਲਹਿਰ ਹੀ ਵਰਤ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ ਇਕ ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖੋਂ ਸੁਲਝੀ ਤੇ ਸਿਆਣੀ, ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ਾਂ ਚੋਂ ਪੂਰੀ ਉਤਰੀ ਅਤੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਅਡੋਲ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਹੋਵੇ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਸ ਕੋਲ ਅਜਿਹੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੋਣ ਜਿਹੜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰ-ਸੁਆਰਥ ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਲਹਿਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸੌ ਫੀ ਸਦੀ ਵਫਾਦਾਰ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਚਟਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਵਫਾਦਾਰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੀ ਪਾਰਲੀਮਾਨੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਪਲੀਤਵੀਂ ਛੋਹ ਦੇ ਜਾਦੂ ਅਸਰ ਨਾਲ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੈਂਬਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸਾਹਸ ਵਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ।

ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਅਜੇ ਅਜਿਹੇ ਪੈਂਤੜੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਣ ਦੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ । ਲਹਿਰ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੰਕਟ ਹੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਦਾ ਹੈ । ਖਾੜਕੂ ਸਫ਼ਾ ਜਿਸ ਲੀਡਰ 'ਚ ਅੱਜ ਭਰੋਸਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਭਲਕੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਚਕਨਾਚੂਰ ਕਰ ਕੇ ਗਦਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਤੁਰਦਾ ਹੈ । ਜ਼ਰਾ ਯਾਦ ਕਰੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 3-4 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਲਹਿਰ ਨੇ ਕਿਨੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਡਿੱਗਦੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ । ਕਿੰਨੇ ਲੀਡਰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਕਲੇ ਹਨ ਜੋ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਕਚਿਆਈ ਕਰ ਕੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਮੌਜ ਨਾਲ ਵਰਗਲਾ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲਾਲਚ, ਡਰ ਆਦਿ ਦੇ ਮਾਰੇ ਈਮਾਨ ਤੋਂ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਲਹਿਰ ਜਿਸ ਲੀਡਰ ਦੇ ਗਲ 'ਚ ਅੱਜ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਭਲਕੇ ਉਸੇ ਹੀ ਲੀਡਰ ਦੇ ਗਲ 'ਚ ਸਾਫ਼ਾ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤੇ ਹਾਲ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਸੌਂਹਾਂ ਖਾ ਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਪਰਖੱਚੇ ਉਡਾਉਣ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਕਾਬਲੇ-ਅਮਲ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਜੂਆ ਹੈ ਜਿਸ 'ਚ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੀ ਜੇਕਰ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਚਾਨਵੇਂ ਫੀਸਦੀ ਹਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਯਕੀਨੀ ਹੈ ।

ਫੌਰੀ ਰਾਹਤ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕੀਮਤ

ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ 'ਚ ਇਕ ਹੋਰ ਵਹਿਮ-ਭਰਿਆ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਭਲੇ ਹੀ ਹਾਸਲ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ, ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼ਕ ਤੇ ਆਰਜ਼ੀ ਰਾਹਤ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਠੋਸ ਹਾਲਤ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ, ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਕੁਝ ਹਲਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਫੌਰੀ ਮੰਗਾਂ ਮਨਵਾਉਣ (ਜਿਵੇਂ ਆਮ ਮੁਆਫ਼ੀ, ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮਨਸੂਖ ਕਰਨ ਆਦਿ ਆਦਿ) ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਠੀਕ ਤੇ ਅਮਲਯੋਗ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਪਰੋਕਤ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘਾ ਸਰੋਕਾਰ ਪਰਗਟਾਉਣਾ ਕੋਈ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਾਂ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਤਕੜੀ ਲੋਕ-ਰਾਇ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਜਨਤਕ ਦਬਾਅ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਪੈਂਤੜਾ ਵੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ, ਗਲਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਹੱਕੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੇਜ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਛਲਾਵਾ ਹੈ । **ਸੰਘਰਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਵਾਉਣੀਆਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇਣਾ ਇਕ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ।** ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਸਮੇਤ ਸਭਨਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀਆਂ ਚਾਹਵਾਨ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੋਨੋਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅਹਿਮ ਵਖਰੇਵੇਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਲ ਲਈ ਵੀ ਮਨੋਂ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ।

ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮ 'ਆਮ ਮੁਆਫ਼ੀ' ਦੀ ਮੰਗ ਮੰਨਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਉਹ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਤਾਕਤਾਂ ਕੋਲੋਂ **ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ।** ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਬਰ ਹੋਏ ਖਾੜਕੂ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨ ਇਕ ਵੇਰ 'ਕੌਮੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ, ਯਾਨੀ ਕਿ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜੂਲੇ ਨੂੰ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਪਰਵਾਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਮੰਨ ਲੈਣ, ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣਗੇ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਮੁਆਫ਼ੀਆਂ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ । ਲੁਟੇਰੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭਾਅ 'ਆਮ ਮੁਆਫ਼ੀ' ਕੋਈ ਮਹਿੰਗੀ ਨਹੀਂ । ਇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਮੀਜ਼ੋਰਮ ਅੰਦਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਚੋਗੇ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਕਰਨਾ ਲੋਚਦੇ ਹਨ ।

ਜਿਹੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਕਸ਼ਟ ਭੋਗ ਰਹੇ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਨੂੰ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਮੁੱਦਾ ਤੇ ਅਖੀਰੀ ਮਸਲਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਭੁੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਜ਼ਾਦੀ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤੋਂ, ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਉਢੀਆਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਨਸੀਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਹੀ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ । ਜੇਕਰ ਅਜ਼ਾਦੀ ਐਨੀ ਹੀ ਸਸਤੀ ਤੇ ਅਰਾਮਦਾਇਕ ਸ਼ੈਅ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ

ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਉੱਤੇ, ਭਖਦੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੀਆਂ ਜੁਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਬਰ ਹੁਕਮਰਾਨਾ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਮੂਹਰੇ ਹਿੱਕਾਂ ਡਾਹੁਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਸੀ।

ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮੰਜ਼ਲ **ਅਜ਼ਾਦੀ** ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ **ਕੁਰਸੀ** ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਕੋਈ ਮਹਿੰਗੀ ਨਹੀਂ। ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਈਮਾਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਹੀ ਵੇਚ ਛੱਡੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਕੌਮ ਦਾ ਈਮਾਨ, ਕੁਰਬਾਨੀ, ਸੰਘਰਸ਼ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਲਕਸ਼ ਕੋਈ ਮਹਿਣੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ।

ਜੇਕਰ ਐਡੀ ਭਾਰੀ ਸਿਆਸੀ ਕੀਮਤ ਤਾਰਕੇ 'ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ' ਬਣਾ ਵੀ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਸਾਹ-ਰਾਹ (ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਘੋਲ) ਦੀ ਬਲੀ ਦੇ ਕੇ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਹਾਸਲ ਕਰ ਵੀ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਠਾਠ ਮੂਹਰੇ ਅਜਿਹੀ 'ਕਮਾਈ' ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਾਣੀ ਕੌਡੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ।

ਜਿਹੜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸੰਗਰਾਮ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰਾਹਤ ਦੀ ਝਾਕ ਵੀ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਨੈਤਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਮਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਨਾੜੀ ਹਨ। ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਿਆਸੀ ਅਪਰਾਧ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਕਸੂਰਵਾਰ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕੀ ਸੰਗਰਾਮ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਸਦਾ ਖਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਪੁਲਸੀ ਹਤਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਹ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਮੈਦਾਨੇ-ਏ-ਸੰਘਰਸ਼ ਅੰਦਰ ਜੇਤੂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਜ਼ਾਰਤੀ ਕੁਰਸੀਆਂ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਨਾ ਕਦੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਸਕੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜ਼ਾਲਮ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜਿਹੀ ਹਕੂਮਤ ਢਾਈ ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਦੀ।

ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ 1967 ਤੇ 1969 'ਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਅਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਪੁਲਸੀ ਬੁੱਚੜਾਂ ਦਾ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕੀਆਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦੌਰਾਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਜਬਰ ਢਾਏ ਸਨ। ਇਹੋ ਗੱਲ 1977 'ਚ ਤਾਕਤ 'ਚ ਆਈ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਚੋਣਾ ਦੇ ਅਮਲ ਰਾਹੀਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਉੱਤੇ ਭਾਵੇਂ [ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ], ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੋਡੇ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ; ਜਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਮਾਨੋਚਾਹਲ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆ ਬੈਠੇ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਠਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਵੀ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਾਲਮ ਠਾਣੇਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਰਾਜ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਚੋਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਚੁਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸਵੈ ਭੁਲੇਖਾਂ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗਿਣ-ਮਿਥ ਕੇ ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਲੋਕ ਜਿੰਨੀ ਛੇਤੀ ਇਸ ਭਰਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਚਾਲਾਂ ਦੇ ਭੇਤੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਉੱਨਾ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ।

ਆਖਰੀ ਨੁਕਤਾ

ਜੇਕਰ ਖਾੜਕੂ ਕੁਝ ਕੁ ਸਾਫ ਸੁਥਰੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿਤਾਕੇ ਅਸੈਂਬਲੀ ਅੰਦਰ ਭੇਜਣ 'ਚ ਸਫਲ ਹੋ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਜੀਅ ਚਾਹੇ ਫੜਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਤੁੰਨ ਦੇਣਗੇ? ਕੀ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨ, ਵਿਧਾਨ ਜਾਂ ਰਵਾਇਤ, ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨੋ ਵਰਜ ਸਕੇਗੀ? ਕੀ ਬਾਦਲ ਧੜੇ ਦੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਪੁੰਸਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਹੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਚੁੱਕਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ? ਐਨੀ ਬੱਜਰ ਹਕੀਕਤ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਵੀ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਅਮਲ 'ਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਾਅਰਕਾ ਮਾਰ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਹਿਮ ਹੈ—ਅਜਿਹਾ ਵਹਿਮ ਜਿਹੜਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਕੇ ਭਰਿਸ਼ਟ ਵੋਟ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਉਸੇ ਗੰਦੀ ਖੱਡ ਅੰਦਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸੁੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਕਾਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। □

ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ

ਜਨਤਕ ਪੈਗ਼ਾਮ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ 50 ਰੁਪਏ ਹੈ। ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਕਰਨ ਤੇ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਲਈ ਨਵਾਂ ਪਤਾ ਹੈ;

ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟ,
ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ ਸਕਰੌਦੀ,
ਜਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ, 148026।

ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਿਹਰ

ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲਸੰਸ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਆਮ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲਸੰਸ ਦੇਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਥਾਪਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਸਥਾਪਤ ਨਿਯਮ ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਲਸੰਸ ਲੈਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਡੀ. ਸੀ. ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਤਸੱਲੀ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਗਈ। ਇਉਂ ਸਾਰੇ ਸਥਾਪਿਤ ਨਿਯਮਾਂ 'ਤੇ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਕੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ 38 ਬੋਰ ਦਾ ਰਿਵਾਲਵਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਬਾਈਨਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਕ ਪਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ 'ਚ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਸੁਬੋਧ ਕਾਂਤ ਸਹਾਏ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਇਕ ਜੁਆਇੰਟ ਸੈਕਟਰੀ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਇਹ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ 100 ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਕੋਟੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵੀ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਲਸੰਸ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਕੋਟਾ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਟਾ ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮੁਅਤਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਥਾਪਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਬੋਰਾਂ ਦੇ ਲਸੰਸ ਸਿਰਫ ਦੋ ਹਾਲਤਾਂ 'ਚ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਜੱਦੀ ਪੁਸ਼ਤੀ ਚਲਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਜੀ ਕਿਸੇ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਜਾਂ ਤਾਂ 1982 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਲਾਸੰਸ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਾਸ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ। ਅਜੇ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਤਕ ਡੀ. ਸੀ., ਐੱਸ. ਐੱਸ. ਪੀ. ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਈ. ਜੀ. ਤੱਕ ਨੂੰ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਾਹੀ ਵਾਲੇ ਬੋਰਾਂ ਦੇ ਲਸੰਸ ਨਹੀਂ ਸਨ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ 'ਚ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੀ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਕਿਸੇ ਸਰਗਰਮ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਜਿਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰਾ ਦਰ-ਪੇਸ਼ ਹੈ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਸਰਕਾਰ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲਸੰਸ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਮਾਜਰਾ ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਪਾਠਕ ਖੁਦ ਹੀ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।□

ਰਾਮਪੁਰਾ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਅੰਦਰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਰਾਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਵੇਰੇ ਪੋਸਟ-ਮਾਰਟਮ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸਵੇਰੇ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜਿਉਂਦਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਪੁਲੀਸ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਲੈਣ ਆਈ ਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਤੁਰੰਤ ਬੁੱਚੜ ਪੁਲੀਸ ਮੁਖੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੀ. ਜੀ. ਆਈ. ਲਈ ਰੈਫਰ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਜਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, (ਬਠਿੰਡਾ)

ਗਜ਼ਲ

ਧਰਤ ਜਿਸਦੀ ਸਾਡੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਗਿੱਲੀ ਏ
ਮਹਿਰਮੋ ਜਾਪਦਾ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿੱਲੀ ਏ
ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਦਰੱਖਤ ਗਿਰਿਆ ਏ
ਹਾਕਮ ਕਹਿਣ ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਹਿੱਲੀ ਏ
ਕਲ ਟੀ. ਵੀ. ਉਤੇ ਸੰਸਦ ਭਵਨ ਵੇਖੇ ਸੀ
ਜਿੰਨਾ ਨੇ ਇਸ ਅੱਗ ਨੂੰ ਲਾਈ ਤੀਲੀ ਏ
ਸੰਗੀਨਾ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸੂਲਾ ਦੇ ਸੰਗ ਰਲਕੇ ਜਦ
ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਪੱਤ ਲੁਟੀ, ਉਡਾਈ ਖਿਲੀ ਏ
ਸੰਗੀਨਾ ਦੀ ਛਾਂਵੇਂ ਹੁਣ ਕਦ ਤੱਕ ਪਲਣਗੇ
'ਢੀਂਡਸੇ' ਵੇ ਇਹ ਸਿਖ ਕੌਮ ਬੜੀ ਅਣਖੀਲੀ ਏ

ਹਰਵੀਰ ਢੀਂਡਸਾ

ਓੜਕ ਮੁੱਕੇਗੀ ਇਹ ਰਾਤ

ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ

[ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਦੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਕਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੰਜੋੜਿਆ ਤੇ ਠਕੋਰਿਆ। 'ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ' ਤੇ 'ਗੁਰੂ-ਘਰ' ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ 'ਪਾਪ ਦੀ ਜੰਞ' ਨੇ ਵਾਘਿਓਂ ਪਾਰ ਵਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਬੇਚੈਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਹੰਝੂ ਕੇਰੇ, ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਉਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਕਵਿਤਾ ਸਰਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਵਸਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਰਚਨਾ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।]

ਸੁਣ ਰਾਹੀਆ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਮੈਂ ਬੇਕਰਮੀ ਦੀ ਬਾਤ
ਮੇਰਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਿਆ
ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਖਾ ਗਈ ਰਾਤ।

ਮੇਰੀ ਸਾਵੀ ਕੁਖ ਜਨਮਾ ਚੁਕੀ
ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਸਿਆਣੇ ਵੀਰ
ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਤੇ ਉਹਦੀ ਵੇਖ ਅਖੀਰ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਮੇਰੀ ਸਾਵੀ ਕੁਖ ਅਖੀਰ
ਵਿਚ ਫੁਲਾਂ ਵਾਂਗੂ ਖਿੜ ਪਏ
ਮੇਰੇ ਸ਼ੇਰ ਜਵਾਨ ਤੇ ਪੀਰ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਮੇਰੀ ਮਹਿਕਾਂ ਵੰਡਦੀ ਕੁੱਖ
ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਥਣਾਂ 'ਚੋਂ ਚੁੰਘਦੇ
ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਲਹੂ ਤੇ ਦੁੱਖ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਮੇਰੀ ਸੱਤ ਸਮੁੰਦਰ ਅੱਖ
ਅੱਜ ਭੁੱਲੀ ਜਾਏ ਨਾ ਜਗ ਤੋਂ
ਮੇਰੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਾਲੀ ਦੱਖ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਮੇਰੀ ਚੂੜੇ ਵਾਲੀ ਬਾਂਹ
ਅਜੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਛੋੜਿਆ
ਹੈ ਮੇਰਾ ਛੋੜਾ ਤਾਂਹ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਿਆ
ਮੇਰਾ ਸਗਲੇ ਵਾਲਾ ਪੈਰ
ਅੱਜ ਵੈਰੀਆਂ ਕੱਢ ਵਿਖਾਲਿਆ
ਹਾਇ ! ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਵੈਰ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਮੇਰੀ ਦੁੱਧਾਂ ਵੰਡਦੀ ਛਾਤ
ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਤ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਗਈ
ਪੁੱਤਰ ਬਾਹਰ ਨਾਂ ਮਾਰੀ ਝਾਤ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਿਆ
ਮੇਰਾ ਮੱਖਣ ਜਿਹਾ ਸਰੀਰ
ਮੈਂ ਕੁਖ ਸੜੀ ਵਿਚ ਸੜ ਮਰੇ
ਮੇਰਾ ਰਾਂਝਾ ਮੇਰੀ ਹੀਰ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਿਆ
ਮੇਰਾ ਡਲਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰੰਗ
ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਣੀ ਵਿਚ ਸੜ ਗਿਆ
ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਇਕ ਇਕ ਅੰਗ ।

ਅੱਜ ਤਪਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਈ
ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਦੀ ਹਰ ਇੱਟ
ਜਿਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੀ
ਉਹ ਬੂਟਾ ਛਡੀ ਭਿੱਟ ।

ਮੇਰੇ ਬੁਰਜ ਮੁਨਾਰੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ
ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਤਖਤ ਅਕਾਲ
ਮੇਰੇ ਸੋਨੇ ਰੰਗਾ ਰੰਗ ਅੱਜ
ਮੇਰੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਲਾਲੋ ਲਾਲ ।

ਮਿਰੇ ਖੁੱਥੀਆਂ ਟੋਂਕਾਂ ਮੀਡੀਆਂ
ਮੇਰੀ ਲੂਹੀ ਬੰਬਾਂ ਗੁੱਤ
ਮੇਰੇ ਕੁਫ਼ਰ ਅੰਨ੍ਹੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ
ਭੁੰਨ ਸੁੱਟੇ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤ ।

ਮੇਰਾ ਸਾਲੂ ਰਾਤ ਸੁਹਾਗ ਦਾ
ਹੋਇਆ ਇੰਦਾਂ ਲੀਰੋ ਲੀਰ
ਜਿਵੇਂ ਕਿਰਚੀ ਕਿਰਚੀ ਹੋ ਗਈ
ਮੇਰੀ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ।

ਮੇਰਾ ਸ਼ੇਰ ਬਹਾਦਰ ਸੂਰਮਾ
ਜਰਨੈਲਾਂ ਦਾ ਜਰਨੈਲ
ਉਸ ਮੌਤ ਵਿਆਹੀ ਹੱਸ ਕੇ
ਉਹਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਰਤਾ ਨਾ ਮੈਲ ।

ਪਰ ਕੋਈ ਨਾ ਉਹਨੂੰ ਬੌਹੜਿਆ
ਉਹਨੂੰ ਵੈਰੀਆਂ ਮਾਰਿਆ ਘੇਰ
ਉਂਜ ਡੱਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਘਰਾਂ ਵਿਚ
ਮੇਰੇ ਲੱਖਾਂ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ੇਰ ।

ਸੁਣ ਰਾਹੀਆ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆ
ਇਸ ਬੇਕਰਮੀ ਦੀ ਬਾਤ
ਮੇਰਾ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਿਆ
ਮੇਰੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਖਾ ਗਈ ਰਾਤ ।

ਮੇਰੇ ਲੂੰ ਲੂੰ 'ਚੋਂ ਪਈ ਵੱਗਦੀ
ਭਾਵੇਂ ਲਹੂ ਦੀ ਇਕ ਇਕ ਨਹਿਰ
ਮੈਂ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ
ਮੈਂ ਝੱਲ ਗਈ ਸਾਰਾ ਕਹਿਰ ।

ਮੈਂ ਮਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਕਦੀ ਵੀ
ਭਾਵੇਂ ਵੱਢਣ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ
ਭਾਵੇਂ ਦੇਣ ਤਸੀਹੇ ਰੱਜ ਕੇ
ਭਾਵੇਂ ਰੱਜ ਪਿਆਵਣ ਜ਼ਹਿਰ ।

ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਸਾਗਰ ਜ਼ੋਰ ਦਾ
ਹਰ ਬਾਂਹ ਇਕ ਇਕ ਲਹਿਰ
ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਪਿੰਡੋਂ ਪਿੰਡ ਨੇ
ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ।

ਮਿਰੀ ਉਮਰ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਵੇਖ ਲੈ
ਤੂੰ ਹਰ ਇਕ ਵਰਕਾ ਪੜ੍ਹ
ਜਦੋਂ ਭਾਰੀ ਬਣੀ ਹੈ ਮਾਂ ਤੇ
ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਆਏ ਚੜ੍ਹ ।

ਪੜ੍ਹ ! ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਮਾਂ ਤੋਂ
ਉਹਨਾਂ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ
ਪੜ੍ਹ ! ਕਿਸ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ
ਉਹਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਿਆ ਮਾਨ ।

ਸੁਣ ਰਾਹੀਆ ਰਾਹੇ ਜਾਂਦਿਆ
ਤੂੰ ਲਿਖ ਰਖੀ ਇਹ ਬਾਤ
ਮੇਰਾ ਡੁੱਬਿਆ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇਗਾ
ਓੜਕ ਮੁੱਕੇਗੀ ਇਹ ਰਾਤ ।

*

"ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਵਿਰਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੀਆਂ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਵੱਧ ਭਾਵੁਕ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ

ਸਿੱਖ ਜਦੋਜਹਿਦ ਨੂੰ ਠੀਕ ਦਿਸ਼ਾ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ?

ਅਸੀਂ ਕੇ. ਸੀ. ਐਫ. (ਰਾਜਸਥਾਨੀ) ਦੇ ਜਗਰਾਉਂ ਸਰਕਲ ਦੇ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਉੱਠਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਕਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਣਗੇ ? ਕੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਕਦੇ ਏਕਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ? ਕੀ ਆਪਾਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਾਂਗੇ ? ਅਤੇ ਕੀ ਰਾਜ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ ?

ਹੁਣ ਆਮ ਸਿੱਖ ਜਨਤਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਇਹੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਜਿਸਦੇ ਹੱਥ ਹਥਿਆਰ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ 20-25 ਮੁੰਡੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਗਰੁੱਪ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਜੋ ਅਸਾਲਟਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਬੁੱਚੜ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਵੱਲ ਕਰਨੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਕੁ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੇ ਇਹ ਮੂੰਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵੱਲ ਕਰ ਰੱਖੇ ਹਨ।

ਵੀਰੋ ! ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਾਨੂੰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿੱਗਰ ਸਹਿਯੋਗ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ? 76 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜੋ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਤੋਂ ਘੱਟ ਪੜ੍ਹੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹਨ ਤੇ ਉਸ 'ਚੋਂ ਵੀ 40 ਫੀਸਦੀ ਅਜਿਹੇ ਵੀਰ ਹਨ ਜੋ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਨਪੜ੍ਹ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਵਿਕਾਊ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਿਥੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਦੇਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੁੱਖ ਲੋੜ ਵਿਕਸਤ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਵਰਗ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਵੱਸ ਦਾ ਨਹੀਂ।

ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 20 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਸਾਡਾ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਬਾਕੀ ਸਭ ਡਰ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਤੋਰੇ ਹੋਣਗੇ।

ਸਾਡਾ ਹਥਿਆਰ ਚੁੱਕਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਾਉਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਖੋਹ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ 'ਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੀਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਜਬਰੀ ਪੈਸੇ ਉਗਰਾਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਇਕ ਫੋਰਸ ਦੇ ਲੈ: ਜ: ਨੇ ਡੁਬਈ ਵਿਚੋਂ ਆਏ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ (ਇਲਾਕਾ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ 'ਚ) ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਨੋਕ 'ਤੇ। ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਜਦ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਡੁਬਈ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਕੀ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਖਾੜਕੂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸੇਗਾ ? ਕੀ ਇਸ ਨਾਲ ਖਾੜਕੂ ਬਦਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ ? ਕੀ ਹੁਣ ਉਹ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਗੇ ? ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਇਕ ਅਖਬਾਰੀ ਬਿਆਨ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਥੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਦੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਿਆਨ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਚਿੱਠੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੇ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਅਸਲੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਕਲੀ। ਵੀਰੋ ! ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਪਈ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਕੀ ਕਦੇ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਧਮਕੀ ਭਰੇ ਪੱਤਰ ਪਾ ਕੇ ਪੈਸੇ ਲਏ ਸਨ ? ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਘਰ ਬਾਰ ਵੇਚ ਕੇ ਵੀ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਵਾਂ ਟਰੈਕਟਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮੰਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਟਰੈਕਟਰ ਕਿਸਾਨ ਨੇ 10 ਕਿੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬੈਂਕ ਕੋਲ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਉੱਪਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਘਰੋਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾ ਸਾਡੀਆਂ ਸਕੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਕੁਝ ਲੁਟੇਰੇ ਰੋਟੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਅਖੌਤੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਨੱਥ ਪਾਈ ਜਾਵੇ। ਕੁਝ ਵੀਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਬਗਾਵਤ ਹੈ। ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ, "ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਭੇਖਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਹਿੰਦੂ ਵੱਧ ਪਿਆਰਾ ਹੈ।" ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੈਸਿਟ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਰਫ਼ ਭਾਈ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਮੋਕੇ, ਭਾਈ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੂਫਾਨ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵੀਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸੀਂ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੂਰੀ ਕੌਮ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਉੱਪਰ ਦੁੱਖ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਬਲੈਕ ਥੰਡਰ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਸੀ ਕਿ ਧਮਕੀ ਭਰ ਪੱਤਰਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਪਰ ਇਹ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੌਮ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਕੀ ਬੱਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਤਾਰ ਕੇ ਗੋਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ? ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ? ਕੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਬੁੱਚੜ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ? ਜੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਨਾਲ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਬਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ।

ਕੁਝ ਖਾੜਕੂ ਵੀਰ ਤਾਂ ਨਿੱਜੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਭਾਵ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਝਗੜੇ ਹੱਲ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਧਮਕੀ ਜਾਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਤੂਫ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਤੂਫ਼ਾਨ ਉਰਫ਼ (ਸ਼ਹੀਦ) ਲੈ: ਜ: ਭਾਈ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ (ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਫੋਰਸ) ਦੇ ਭੋਗ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰੀ ਇਕ ਕੈਸਟ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਸੀ। ਕੈਸਟ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ "ਹੁਣ ਬੰਦੂਕ ਦੀ ਗੋਲੀ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਿਕਲੇਗੀ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲੇਗਾ। ਸੰਘਰਸ਼ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਲੋਕ ਰਾਇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਾਬਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਹੱਠ ਨੀਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਲੜਾਈ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਵੀ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਾਈ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਤੁਸੀਂ 'ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ' ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਹੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਵਾਰ ਕੇ ਮਮਤਾ ਦੇ ਤਿਆਗ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਰਾਹ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਹੱਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਸਜਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਡੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਸਕੇ। ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰ ਸਕੇ।" ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਕਕੇ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਜੂਝਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਭੈਣਾਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਦੀਆਂ ਬੇਟੀਆਂ ਹੋ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉ। ਫੈਸ਼ਨ ਵਗੈਰਾ ਬਿਲਕੁੱਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ। ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਵੇ ਉਹ ਘਰ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ। ਜੁਝਾਰੂ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਈਏ ਅਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟ ਦੇਈਏ। ਅਸੀਂ ਖਾੜਕੂ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਤੁਰੰਤ ਅਮਲ ਕਰਨ :—

(1) ਸਾਨੂੰ ਭਰਾ ਮਾਰੂ ਜੰਗ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(2) ਭੈਣਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦ ਬਰਾਬਰ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਥੇ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨੂੰ ਖਤਰਾ ਹੈ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਖਤਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(3) ਜੋ ਲੁਟੇਰੇ ਧਮਕੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਪੈਸੇ ਬਟੋਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਸੋਧੇ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਖਾੜਕੂ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਧਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓ।

(4) ਸਮੂਹ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂ ਭਾਈ ਜੁਗਰਾਜ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਰਸਤੇ ਉੱਪਰ ਚਲਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(5) ਨਿਰਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਖ਼ਤ ਸਟੈਂਡ ਲੈਣ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੁਖਬਰ, ਗ਼ਦਾਰ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

(6) ਸਾਨੂੰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤ ਤੇ ਵੱਡੇ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਸਮੂਹ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਜ: ਲਾਭ ਸਿੰਘ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦਾ, ਭਾਈ ਅਨੋਖ*

ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨੀ ਉਮੀਦਵਾਰ

ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਦੇ ਰਾਹ

ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਵੀ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਂਗਰਸ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਸਮਝ 'ਚ ਆ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹਨਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਦਾ ਹੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲੀ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪਾੜ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਈ ਰਾਜ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ 'ਤੇ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਤੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਸਮੇਤ ਮਾਨ ਦਲ ਦੇ) ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਸਿੱਖ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵੀ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਲਈ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਅਪੀਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲੀਫਲੈਟ ਵੰਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਕਾਲੀ ਅਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਉਮੀਦਰਵਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਅਰਥ ਕੀ ਬਣਦੇ ਹਨ? ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਫੈਡਰੇਸਨੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਜਲੰਧਰ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਤੇ ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਹ ਅਮਲ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਸੂਬਾ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨ ਦੇ ਤੁੱਲ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਇਹ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਨਹੀਂ? ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਖੂਨ ਕਾਹਦੇ ਲਈ ਡੋਲਿਆ ਸੀ? ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਲਸੀ ਡਾਂਗਾਂ ਕਿਉਂ ਖਾਦੀਆਂ ਸਨ? ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਰੁਲੇ ਸਨ? ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਹਾਕਮਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸੂਬਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰਕੇ ਨਿਰੋਲ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਵਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੋਕ ਟੋਕ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਸਕੇ?

ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸਨੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਇਸ ਗੱਦਾਰੀ ਭਰੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ? ਚੰਦ ਵੋਟਾਂ ਖਾਤਰ। ਜਲੰਧਰ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਾਜਸ਼ਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਦੀ ਲਾਲਾ-ਮਹਾਸ਼ਾ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜੋਰਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਦਕਾ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅੰਦਰ ਵਸਦੀ ਹਿੰਦੂ ਵਸੋਂ ਦਾ ਇਕ ਤਕੜਾ ਹਿੱਸਾ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਇਸ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਹਿੱਸੇ ਮੂਹਰੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਚੰਦ ਵੋਟਾਂ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਗਦਾਰੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਪੰਥ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਕੀ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਫਿੱਟ-ਲਾਹਨਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ

---

*ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ, ਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚਹੇੜੂ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਹਲਵਾਰਾ ਵਰਗੇ ਬਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

(7) ਸਮੂਹ ਜਥੇਬੰਦੀਆ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਖਤ ਸਟੈਂਡ ਲੈਣ।

(8) ਜੇਕਰ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਸਾਰੇ ਖਾੜਕੂ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਏਕਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਤਾਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਕੇਂਦਰੀ ਕਮਾਂਡ ਲਈ ਤਾਲ ਮੇਲ ਕੌਂਸਲ ਜ਼ਰੂਰ ਬਨਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ

(9) ਸਮੂਹ ਖਾੜਕੂ ਵੀਰ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਦੌਰ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਰਹਿਣ।

(10) ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੀਰ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਸਮੂਹ ਖਾੜਕੂ ਵੀਰਾਂ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਆ 'ਪੈਗਾਮ' ਜਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣ, ਅਸੀਂ ਹਰ ਇਕ ਵੀਰ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾਵਾਂ ਤੇ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਸਵਾਗਤ ਕਰਾਂਗੇ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦੇ ਦਾਸ,
ਭਾਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀਵਾਲਾ,
ਡਾ: ਸ਼ਹਿਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਬੀ. ਏ. ਐਮ. ਐਸ.

ਇਕ ਦਲਿਤ ਵੀਰ ਵਲੋਂ

ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸੁਆਲ

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੁਣਕੇ ਹੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ ਕੱਛਾਂ ਵਜਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਕੁਝ ਖੱਟਣ ਜਾ ਬਣਨ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਨਾਲ ਖਾੜਕੂ ਸਫਾ 'ਚ ਰਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ । ਆਪਣੀ ਬਾਦਰ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਲਈ ਗਾਰਡ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨਗੀਆਂ । ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਜੇਲ੍ਹਾ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਭਲਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਜੂਲਾ ਤੋੜਣ ਖਾਤਰ ਨੱਥ ਪਵਾਉਣੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ? ਜਿਹੜਾ ਜੂਲਾ ਹੁਣ ਟੁੱਟਣਾ ਮੁਸਕਲ ਹੈ ਉਹ ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਤੋੜਾਂਗੇ । ਜਦ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਖੁਦ ਜਝਾਰੂਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ । ਤੇ ਦਰਬਾਰੇ ਬਰਨਾਲੇ, ਰੇਅ, ਰਿਬੇਰੋ ਤੇ ਮਲਹੋਤਰੇ ਵਾਲੀ ਡਿਊਟੀ ਆਪ ਸਾਂਭਾਂਗੇ ।

ਖਾੜਕੂ 'ਮਾਨ' 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਕਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਵੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਲੜੇਗਾ । ਪਰ ਅਜ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਦੌੜ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਜਿਹੜੀ ਕੌਮ ਦੇ ਆਗੂ ਆਖਣ ਕੁਝ ਤੇ ਕਰਨ ਕੁਝ, ਉਨ੍ਹਾਂ, ਤੇ ਕੀ ਭਰੋਸਾ ? ਉਹ ਕੀ ਆਗੂ, ਕੀ ਲੀਡਰ, ਕੀ ਜਥੇਦਾਰ, ਕੀ ਖਾਲਸਾ ? ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਬਚਨ ਕਰੇ ਜੋ ਖਿਸਕ ਜਾਏ ਸੋ ਨਰ ਕੱਚਾ ।

ਉਸ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਆਦਮੀ (ਨਰ) ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ । ਇਹ ਵੀ ਦੂਜੇ ਵੋਟਾਂ ਵਟੋਰੂ ਟੋਲਿਆ ਵਾਂਗ ਸਬਜ਼ ਬਾਗ ਵਿਖਾਉਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ । ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਹੱਥ ਅਜ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣੀਆਂ ਹਨ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਦਲਿਤਾਂ 'ਤੇ ਕਿੰਨੇ-ਕਿੰਨੇ ਜੁਲਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਹਨ । ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਸੂਲ ਹੈ ਜਦੋ, ਮੰਗ ਵਧਦੀ ਹੈ ਕੀਮਤ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਹਾੜੀ ਵਧਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜਾਤਾਂ, ਢੇਡ, ਲਗੌੜ ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਥੱਬੀ ਪੱਠਿਆਂ ਪਿਛੇ ਸੱਥ ਚ ਸੱਦ ਕੇ ਲਾਅ ਪਾਅ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਜੋ ਚਹੁੰ ਵਰਨਾ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਜੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਦਲਿਤ ਭਰਾ ਦੇਗ ਵਰਤਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਿਨਾਂ ਦੇਗ ਲਈ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ । ਕਿਸੇ ਦਲਿਤ ਭਰਾ ਨੇ ਪਾਠ ਕਰਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਦਲਿਤ ਭਰਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਰਗ 'ਚ ਹੀ ਦੂਰ ਨੇੜਿਓ ਪਾਠੀ ਲੱਭਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ । ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਜੇ ਦਲਿਤਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਇਸ ਮਸਲੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਓ । ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ? ਉਸ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਮੁਢਲਾ ਸਾਥੀ ਦਲਿਤ ਵਰਗ (ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੋ ਮਰਾਸੀ ਬਰਾਦਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ) ਚੁਣਿਆ ਸੀ । ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਜਥੇਦਾਰੀ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਉਸ ਸਖਸ਼ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹੋ । ਕੀ ਕੀ ਜਥੇਦਾਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜੀਪ, ਕਾਰ, ਬੱਸ, ਟਰੱਕ ਜਾਂ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਖਰਚਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਹੈ ? ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਝੂਠ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਕਿੰਨੇ ਸਰਕਲਾ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦਲਿਤਾਂ ਚੋਂ ਨੇ ?

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀ ਰੁਖੀ ਮਿਸੀ ਖਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਵਧਾਈ । ਪਰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਦਲਿਤਾ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਧਾਰਮਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਪ ਸਮਝਦੇ ਹਨ । ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਪਰ ਜਦੋਂ ਦਲਿਤ ਬਰਾਦਰੀ ਇਹਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਂ 'ਚ ਮਨਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਲਈ ਹੀਣਤਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਜਦੋਂ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਵੇ ਉਦੋਂ ਦੋਸਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ । ਸਰਪੰਚੀ ਦੀ ਚੋਣ ਵੇਲੇ ਟੇਢ ਝੜੰਪਾ ਕਮਜਾਤਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਦਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਉਠਦੇ । ਐਮ. ਐਲ. ਏ. ਬਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੀਪਾਂ ਗਲੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਖਬਾਰੀ ਬਿਆਨਾ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ । ਸਾਂਝ ਵਧਾਉਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਦੇਖੋ । ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਬੜੇ ਯੁੱਗ ਬੀਤੇ ਹਨ ।

ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ
ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ

ਦੋ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ

ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁਧ

ਪਟਿਆਲਾ ਪੁਲਸ ਵਲੋਂ ਰਚੀ ਗਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਜ਼ਸ

22 ਮਈ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਪੁਲਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ. ਸੂਰਤਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤਿੰਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੁਲਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਕ ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ 22 ਮਈ ਨੂੰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਲੱਡੂ ਵੰਡੇ ਅਤੇ ਭੜਕਾਊ ਭਾਸ਼ਣ ਕੀਤੇ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁਲਸ ਨੇ ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮਹਾਂਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦਾ 15 ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਪੁਲਸ ਰੀਮਾਂਡ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਤਸ਼ੱਦਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟਿਆਲਾ ਪੁਲਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਹਰ ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਇੰਕਸ਼ਾਫਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸੁਰਖੀਆਂ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਵਾਉਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਵਿੱਢ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਕੱਟੜ ਸਿਆਸੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਹ ਕਾਂ ਦੁਹਾਈ ਪਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ 'ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅੱਡਾ' ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸੇਧ ਵੀ ਇਥੋਂ ਹੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਡਾ: ਰਵਿੰਦਰ ਰਵੀ ਦੇ ਕਤਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ. ਪੀ. ਆਈ. ਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਦੇ ਮਹਾਂਰਥੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਲੇਖਾਂ ਤੇ ਬਿਆਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅੰਦਰਲੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਰੁਧ ਇਕ ਜਨੂੰਨੀ ਜਹਾਦ ਹੀ ਵਿੱਢ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦ ਨਾਉਂ ਦੇ 'ਲਾਲ ਮਹਾਸ਼ੇ' ਨੇ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਇਕ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੂੜ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਇਹ ਕੱਟੜ ਵੈਰੀ ਹਲਕੇ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਉੱਤੇ "ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਇਸ ਅੱਡੇ" ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਫੇਰਿਉਂ ਦਬਾਅ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਫਿਰਕੂ ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਪੁਲਸ ਮੁਖੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਿਆ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਉਸ ਅੰਦਰ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਉੱਤੇ ਝਪਟਣ ਲਈ ਉਬਾਲ ਉੱਠ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਉੱਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਰਲਵੇਂ ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਰੋਹ ਕਾਰਨ ਉਸ ਨੂੰ ਛਿੱਥੇ ਪੈ ਕੇ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਪਰ ਆਪਣੀ ਇਸ ਹਾਰ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਧ ਵਿਹੁ ਚੜ੍ਹਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਆਪਣੀ ਇਹ ਵਿਹੁ ਲਾਹੁਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿਚ ਸਨ। ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਬੇਲੋੜੀ ਹਰਕਤ ਨੇ ਅੰਦਰੋ-ਅੰਦਰ ਰਿੱਝ ਰਹੀਆਂ ਸਿੱਖ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੌਖਾ ਬਹਾਨਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਸਾਧਾਰਨ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵਿਹੁ ਲਾਹੁਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁੱਛ ਗਿੱਛ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਜੋ ਕਹਾਣੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਤਵ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੜਾ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਮੁਤਾਬਕ (1) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਰੂਪੋਸ਼ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦਾ ਅੱਡਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕੁੱਝ ਅਧਿਆਪਕ, ਮੁਲਾਜਮ ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਸਰਗਰਮ ਸਹਿਯੋਗੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। (2) ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਸਿੱਖ ਅਧਿਆਪਕ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸੇਧ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੜ੍ਹਦੀਵਾਲਾ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੁਲਸ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਰਚੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਸੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਫ਼ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਇੰਕਸ਼ਾਫਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪੁਲਸ ਅਜਿਹਾ ਅਧਾਰ ਤੇ ਮਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟਿੱਕ ਰੱਖੇ ਹੋਏ

'ਸ਼ਿਕਾਰਾਂ' ਉਤੇ ਝਪਟਣਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਭਾਗ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਿਰਦਾਰ-ਕੁਸ਼ੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਕਮੀਨੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫਿਲਮੀ ਰੰਗਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਸਿੱਖ-ਵਿਰੋਧੀ ਤੁਅੱਸਬ ਅਤੇ ਕਪਟੀ ਮਨਸੂਬੇ ਸਾਫ਼ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਖਾੜਕੂ ਵਿਰੋਧੀ ਤੁਅੱਸਬੀ ਰੌਂਅ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਰੋਸ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਉਸਦੇ ਜਾਬਰ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ 'ਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਬੜੀ ਹੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਵਿਉਂਤ ਤਹਿਤ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਲਿਆ ਕੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਇਸ "ਅੱਡੇ" ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਹਸਤੀਆ (ਪ੍ਰੋ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਤਰਨ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਹਕੂਮਤੀ ਜਬਰ ਦੀ ਕੁੜਿਕੀ ਵਿਚ ਫਾਹੁਣ ਦੀਆਂ ਘਾੜਤਾ ਘੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਉਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਚਿੰਤਕ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਇਕ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਸੱਜਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ 'ਸਹਿਜੇ ਰਚਿਓ ਖਾਲਸਾ' ਨਾਉਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਬੌਧਿਕ ਧਾਰਾ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ: ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦੇ ਇਸ ਅਲਬੇਲੇ ਕਵੀ ਦੀ 25 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਪਲੇਠਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ (ਜਿਸ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹਜ਼ਾਰ ਸਫੇ ਹਨ) ਅਜੇ ਪਿਛਲੇ ਹੀ ਸਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। 'ਝਨਾਂ ਦੀ ਰਾਤ' ਦੇ ਅਨੁਵਾਨ ਹੇਠ ਛਪਿਆ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਅਤੇ ਕਾਵਿਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਵਾਂ ਪਰਿਮਾਣ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹਨ।

ਪ੍ਰੋ: ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣੀ ਕੋਈ ਔਖੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰੋ: ਸੁਖਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਗੱਲਾਂ ਇਸ 'ਸਾਹਿਤਕ ਰਿਸ਼ੀ' ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਜੋੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਹਨ—ਸਾਜ਼ਸ਼ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸ ਅਲਬੇਲੇ ਸ਼ਾਇਰ ਅਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਚਿੰਤਕ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਰਚਨਾ ਅੰਦਰ ਖਰਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕਮੀਨੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਸੋਚੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਤੁਅੱਸਬਾਂ ਨਾਲ ਡੰਗੇ ਸਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨਾਉਂ ਦੇ ਇਸ ਪੁਲਸੀਏ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਰੁੱਧ ਅਸਰਦਾਰ ਵਿਰੋਧ ਲਾਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ

ਮਈ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ

ਇਲਾਕਾ ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਵਲੋਂ ਮਈ ਦਿਹਾੜਾ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਮਈ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਵਿਚ ਮਈ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਮਈ ਦਿਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਜੋਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਪੋਸਟਰ 'ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਉੱਠੋ' ਕੱਢ ਕੇ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ, ਮੁਲਾਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵ ਸ੍ਰੀ ਗਿਆਨ ਚੰਦ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਰਾਮ, ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋਗਾ ਆਦਿ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ 'ਚ ਮਈ ਦਿਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਿਤਿਆਂ ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਹੇ ਕੌਮੀ ਘੋਲਾਂ ਨੂੰ ਜਬਰ ਨਾਲ ਦਬਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਬਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਵਰਗ 'ਤੇ ਸਮਾਜੀ ਜਬਰ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰੇਬਾਜ਼ੀ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਨੂੰ ਖੁੱਦਮੁਖ਼ਤਿਆਰੀ ਦੇਣ, ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਧੱਕਾ ਅਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣ, ਦਲਿਤ ਵਰਗ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਆਰਥਿਕ ਬੇ-ਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜਬਰ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ, ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਪੁਲਸੀ ਜਬਰ ਬੰਦ ਕਰਵਾਉਣ, ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਅਤੇ ਪਾਏ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਕਰਵਾਉਣ, ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ 'ਤੇ ਲਾਈ ਅਣ-ਐਲਾਨੀ ਸੈਂਸਰਸ਼ਿੱਪ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ, ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨੀ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਘਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੱਟੜਪੰਥੀ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਮੱਤੇ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ। ★

ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਉਭਰੇ ਸਿਆਸੀ ਰੁਝਾਨ

ਕੀ ਕੋਈ ਪਾਰਟੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਬਹੁ-ਸੰਮਤੀ ਲਿਜਾ ਸਕੇਗੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੋਣ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ, ਇਕ ਗੱਲ ਪੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਭਰੇ ਮਸਲੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਮਸਲੇ ਹਨ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਤੇ ਜਾਤਪਾਤ ਦਾ ਮਸਲਾ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤੋਰ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਮਸਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਉਭਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਮਸਲਿਆ ਬਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾ ਦੁਆਲੇ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨੁਕਤਾ ਸਥਿਰ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਰਕਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ ਅੰਦਰ ਉੱਠ ਰਹੇ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਰੁੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਨਫਰਤ ਭਰਨ ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਾਕਤ ਦੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਦਾ ਲੱਕ-ਤੋੜ ਸੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਚੋਣਾ ਕਰਵਾਈਆ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਇਕ ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਰਸਿਮ੍ਹਾ ਰਾਓ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇਗਾ।

ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਨੀਤੀਆ ਨੂੰ ਘੜਨ ਵਿਚ ਨਰਸਿਮ੍ਹਾ ਰਾਓ ਦਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਇਕਜੁੱਟ ਰਹਿਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਹੁਣ ਤਕ ਨਹਿਰੂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਵੋਟਾ ਬਟੋਰਦੀ ਰਹੀ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਹੁਣ ਹੱਥਲ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਇਸ ਵਾਰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਬਹੁਸੰਮਤੀ ਲੈ ਵੀ ਗਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਚੋਣ ਮੌਕੇ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਦੁਫੇੜ ਪੈਣ ਦੀ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਲਈ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਦੂਸਰੀ ਮੁੱਖ ਪਾਰਟੀ, ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਹਿੰਦੂ ਹੰਕਾਰਵਾਦ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਇਹ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੌਮੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਘਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੂ ਹੰਕਾਰਵਾਦ ਨਾਲ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਹੰਕਾਰਵਾਦ ਭੜਕਾ ਕੇ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਕੌਮਾ ਵਿਚ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਫੁੱਟ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਦਲਿਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਕੇ ਦਬਾਈ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਹੰਕਾਰਵਾਦ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਮੂਲ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਜਬਰਦਸਤੀ ਢਾਹੁਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਬੇਪਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਵੀ ਇਸ ਨੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਢਾਹ ਸੁੱਟਣ, ਕਸ਼ਮੀਰ (ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜ) ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਮ ਕਰਵਾਉਣ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੁਚਲ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਮਸਲਿਆ 'ਤੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਇਹ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਨੂੰ ਪੁੱਟਕੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਉਸਾਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਕੁਚਲ ਸੁੱਟਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਇਕਮੱਤ ਹੈ।

ਜੇ ਕਿਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਛੱਡੋ ਇਹ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਕੱਠਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕੇਗੀ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਤੁਅਸਬਾਂ ਤੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀ ਹੰਕਾਰ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸੀ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਦਲਿਤ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਪਰਾਂ ਧੱਕ ਦੇਵੇਗੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਦਜ਼ਨੀ ਭਰੇਗੀ ਤੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਵਸਦੀਆਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਖੌਤੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਦੂਰ ਲੈ ਜਾਏਗੀ।

ਜਨਤਾ ਦਲ ਨੇ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਦਮ ਲਿਆ ਸੀ ਪਰ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਮੱਲੀ ਬੈਠੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ-ਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਚੰਦਰ-ਸ਼ੇਖਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵਲੋਂ ਜਨਤਾ ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਹਮਾਇਤੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੁਝ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਰੋਧ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਖਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰਲੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਵਰਗੀਆਂ ਕਥਿਤ ਖੱਬੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਜਨਤਾ ਦਲ ਨਾਲੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵੱਧ ਨੇੜੇ ਹਨ) ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਜਨਤਾ ਦਲ ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਧੜੱਲੇਦਾਰ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਿਆ। ਇਸਦੀ ਪਾਰਟੀ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਬਾਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰਕੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਮੁੜ ਤੋਂ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਰਹੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਚੋਣ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹਰਜਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਨਕਲੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਭਰੇ ਸਾਰੇ ਮੁੱਖ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵੱਧ ਨੇੜੇ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖਾੜਕੂ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੱਧ ਬਕੜਵਾਹ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਲੀਡਰ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸੁਰਜੀਤ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਚੋਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੇ ਜਨਤਾ ਦਲ ਨਾਲ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ ਬਿਹਤਰ ਸਮਝਿਆ। ਪਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੱਧ ਸੀਟਾਂ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਨੰਬੂਦਰੀਪਾਦ ਨੇ ਨਵੇਂ ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਇਹ ਬਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਾਂਗਰਸ ਮਾਰਕਸੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮਾਰਕਸੀ ਪਾਰਟੀ ਜਨਤਾ ਦਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਗੱਠ-ਜੋੜ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਐਨਾ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੱਧ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਕਿ ਰਵਾਇਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਰੱਖ ਰਹੀ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਗੱਠ-ਜੋੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਦੋ ਫਾੜ ਹੋ ਜਾਏ। ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਮਿਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ।

ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਦੀ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਲੜੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਅੰਦਰ ਆਪਣੀ "ਬਲ ਅਤੇ ਛਲ" ਦੀ ਦੋਹਰੀ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਪੁਲਸ ਅਤੇ ਫੌਜ ਨਾਲ ਖਾੜਕੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਾੜਕੂਆਂ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ "ਕੌਮੀ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ" ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜਨਤਾ ਦਲ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਜਿਵੇਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਚੋਣਾਂ ਅੰਦਰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਰ ਜਾਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਸਾਫ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਆਗੂ ਵੀ ਸੀ. ਪੀ. ਐਮ. ਵਾਲੇ ਦਾਅ 'ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਲਾਹਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੱਜ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਨ ਨੂੰ ਉਤਾਵਲੇ ਹਨ।

ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗੰਭੀਰ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਇਸ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਅੰਦਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਜਮਾਤੀ ਘੋਲਾਂ ਦੀਆਂ ਆਗੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਰਾਹ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਕਰਕੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨਾ ਤਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਦੀ ਛਲ ਅਤੇ ਬਲ ਦੀ ਨੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾ ਸਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭੜਕਾਏ ਗਏ ਹਿੰਦੂ ਹੰਕਾਰ ਵਾਦ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਅੰਦਰ ਟਾਕਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜਬੂਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੰਡਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਉਤਸਾਹਤ ਹੋਈਆਂ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੇ ਉੱਚ-ਜਾਤੀ ਹਿੰਦੂ ਹੰਕਾਰਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੇੜੇ ਦੀ ਇਕ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚ ਲਈ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੱਲ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਆਰਥਿਕ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਜਨਤਕ ਉਭਾਰ ਉਠ ਪੈਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਾਫ ਦਿਸ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆ ਜਾਵੇ, ਖਾੜਕੂ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਬਾਹਰਮੁੱਖੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵੱਧ ਸਾਜ਼ਗਰ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

—ਜਗਜੀਵਨ ਸਿੰਘ

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਕੀਰਨੇ ਕਿਉਂ ?

ਇਕ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਬੀਬੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਬਾਰੂਦ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਚਿੱਥੜੇ-ਚਿੱਥੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਬੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਉੱਡ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਉਸ ਦੇ ਬੂਟਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। "ਅੰਤਮ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਪਏ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।"

ਲੋਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਇਹ ਆਮ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਚੁਗਲੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦਰੁਸਤ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਨਸਾਨ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਚਲਾ ਹੀ ਗਿਆ ਉਸ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਣ ਛਾਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ?

ਪਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਬਾਰੇ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਿਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਕੋਈ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਹਿਜ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਸ ਦੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਠੋਸ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੰਜੇ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਧੱਕ ਕੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਜੇ ਨਾ ਮਰਦਾ ਤਾਂ ਸੰਜੇ ਗਾਂਧੀ ਵਰਗਾ ਬਦ-ਦਿਮਾਗ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਹਕੂਮਤੀ ਤਾਕਤ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਨੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਗੁਰ ਸਿਖਾਏ। ਇਹਨਾਂ ਸਿਆਸੀ ਗੁਰਾਂ 'ਚ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਰਥਿਕ, ਸਿਆਸੀ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਲਕਿ ਇਹ ਗੁਰ ਸਿਆਸੀ ਜੋੜ-ਤੋੜ ਕਰਨ 'ਚ ਮਾਹਿਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਕਲਾਬਾਜ਼ੀਆਂ ਖਾਣ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸਨ। ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਕਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਕੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸੀਟਾਂ ਜਿੱਤਣ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਸੀ।

ਫਿਰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪੜੀਆਂ 'ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆ। ਹੁਣ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦਿੱਲੀ, ਕਾਨਪੁਰ, ਬੋਕਾਰੋ ਤੇ ਦੇਸ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਖੁਦ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਉਸ ਨੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ, "ਜਦੋਂ ਵੱਡਾ ਦਰਖਤ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਹਿਲਦੀ ਹੀ ਹੈ।" ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਕਾਂਗਰਸੀ ਮੈਂਬਰ ਧਰਮ ਦਾਸ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੈਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਕਬਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਕਲਕੱਤੇ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵਾਪਿਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਐਚ. ਕੇ. ਐਲ ਭਗਤ, ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ, ਅਰਜਨ ਦਾਸ, ਲਲਿਤ ਮਾਕਨ, ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮਰ ਗਈ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਹੈ।" ਧਰਮ ਦਾਸ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਗੁਰਗਿਆਂ ਨੇ ਗਿਆਨੀ ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰ 'ਤੇ ਪਥਰਾਓ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਦ 'ਚ ਜੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਸਿੱਖ ਵਸੋਂ 'ਤੇ ਜੋ ਕਹਿਰ ਵਰਤਿਆ ਉਹ ਜੱਗ ਜਾਣਦਾ ਹੈ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ 1984 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵੀ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਹਰੇ 'ਤੇ ਲੜੀਆਂ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾਉਣ, ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਪਤ ਕਰਨ ਤੇ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਦਾਅ 'ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਾਨ ਰੱਜ ਕੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਜਨੂੰਨ ਭਰਿਆ। ਦੇਸ ਭਰ 'ਚ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕੀਤਾ। ਇਉਂ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 1985 'ਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਜੀਵ-ਲੌਂਗੋਵਾਲ

ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ 'ਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮੰਗਾਂ ਮੰਨਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਕੋਲੋਂ ਦਸਖਤ ਕਰਵਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇਣ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ ਵੀ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਨਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਅਤੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੀ ਹੱਦ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਇਕ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਸਰੇਆਮ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ 'ਚ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਰੋਧੀ ਜਨੂੰਨ ਭੜਕਾਉਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸਿਸ ਕੀਤੀ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਮੂਲੀ ਤੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਚੋਣਾਂ ਰੁਕਵਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਅੱਡੀ ਚੋਟੀ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਅਸੰਬਲੀ ਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਕੇ ਉਸਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਰਗੀ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਵੀ ਠਿੱਬੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸਿਸ ਕੀਤੀ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਜਥੇਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਮੇਰਠ ਦੇ ਮਲਿਆਣਾ ਪਿੰਡ 'ਚ ਯੂ. ਪੀ. ਦੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਤਲਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰਾ ਕਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲ ਸਕਦਾ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੰਦ ਪਈ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਦਵਾਰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹਿੰਦੂ ਜਨੂੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ। ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਰਾਜ ਦੌਰਾਨ ਹੀ, ਅਯੋਧਿਆ ਵਿਚ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਦਾ ਨੀਂਹ-ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਰਗੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਤਸਬੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਇਸ ਖਿੱਤੇ 'ਚ ਆਪਣੀ ਚੌਧਰ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਭੇਜੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਦੇ ਤਾਮਿਲਾਂ 'ਤੇ ਉਹ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸੁਣ ਕੇ ਰੌਂਗਟੇ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਤਾਮਿਲ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਪੱਤ ਕੀਤਾ। ਤਾਮਿਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਕੀਤਾ। ਤਾਮਿਲ ਗੁਰੀਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਟਾਈਗਰਜ਼ ਆਫ ਤਾਮਿਲ ਈਲਮ, (ਲਿਟੇ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਟੈਂਕਾਂ, ਹੈਲੀਕਾਪਟਰਾਂ, ਹਵਾਈ ਫੌਜਾਂ 'ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ।

ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਇਹ ਕੁਝ ਕੁ ਕਾਲੇ ਕਾਰਨਾਮੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਦੇਸ ਦੇ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਢਾਂਚੇ ਦਾ ਬੇੜਾ ਗਰਕ ਕੀਤਾ ਉਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਸਫਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ।

ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ

"ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਭੇਜਣ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣਾ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ

1.	ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ	2000 ਰੁਪਏ
2.	ਸ. ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਸਿਲਕ ਸਟੋਰ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ	200 ਰੁਪਏ
3.	ਬੀਬੀ ਸਰਵਜੀਤ ਕੌਰ ਪਤਨੀ ਭਾਈ ਸਰਵਨ ਸਿੰਘ ਦਲੇਰ ਪਿੰਡ ਭੁਲੱਥ ਜਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	200 ਰੁਪਏ
4.	ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਤੋਂ ਇਕ ਪਾਠਕ	50 ਰੁਪਏ
5.	ਪਰਮਵੀਰ ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਤੋਂ	200 ਰੁਪਏ
6.	ਲਹਿਰਾਗਾਗਾ ਇਲਾਕਾ ਤੋਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਚੰਦੇ।	1500 ਰੁਪਏ

ਮਾਲਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ ਨੇ ਜੇ. ਜੇ. ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ।

ਚੋਣਾਂ ਬਾਰੇ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰੈਸ ਬਿਆਨ

'ਗਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੇਅਰਮੈਨ, ਦਲ ਖਾਲਸਾ'

ਚੋਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਖਬਰਾਂ ਬਹੁਤ ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਅਤੇ ਦੁੱਖਦਾਈ ਹਨ । 'ਪੰਥਕ' ਅਖਵਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਛੇ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਇਸ ਚੋਣ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸਟਾਲ ਲਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਸਤੱਵੀਂ ਧਿਰ 'ਆਜ਼ਾਦ ਪੰਥਕ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਲੋਕ ਅਜ ਮੂਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਮਤਿਆਂ ਰੂਪੀ ਫੈਸਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਕਿ ਉਹ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਵਿਧਾਨ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵੀ ਚੋਣ ਨਹੀਂ ਲੜਨਗੇ ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪੰਥਕ ਸਟੇਜਾਂ 'ਤੇ ਖੜ ਕੇ (ਜਿੱਥੇ ਅਕਸਰ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ), ਪੰਥ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਸੁੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਸਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਉਮੀਦ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ?

ਅੱਜ ਦੀ ਸਚਾਈ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ ਦੀ ਆਪਸੀ ਖਹਿਬਾਜ਼ੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੋਜ਼ 10-20 ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦਾ ਡੁਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਲਹੂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਣਮੱਤੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੂਹਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚੋਣ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਲਿਬੜੇ ਇਹ 'ਜੋਧੇ' ਹਰ ਪਾਸੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆਹ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਖਿਲਾਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਕੁਝ ਐਸੇ ਸ਼ਹੀਦ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਰੀ ਕੌਮ ਦਾ ਸਿਰ ਝੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਟਿਕਟਾਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਇੰਨੇ ਹਲਕੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਕਿ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਘੋਰ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਹੇਠ, ਅਜ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਜੋ ਅਪਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਚੋਣ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਲਿਬੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਲਈ ਸਮੂਹਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ ।

ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਜੁਝਾਰੂ ਧਿਰ ਦੀ ਭਾਰੀ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਚੋਣ ਅਮਲ ਦੇ ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਓ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਢੰਗਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਜੁਝਾਰੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਾਬਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਹਮ-ਰਾਹੀ ਜੁਝਾਰੂ ਜੱਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਮੁੱਦਿਆ ਉੱਤੇ ਸਾਂਝੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।□

ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ 'ਚ ਉਲਝਾਉਣ ਦੀ ਚਾਲ

ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ (ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਕਾਂਡ)
ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਸੰਗਰੂਰ ਜੇਲ੍ਹ

ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਟਾਂ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝਾਉ . ਦੀ ਜੋ ਚਾਲ ਖੇਡੀ ਹੈ, ਕੌਮ ਨੂੰ ਉਸ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਗੁਲਾਮੀ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਲਈ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਰੰਭਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਾਮ ਪੀ ਗਏ । ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖੰਡਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹਪੁਰ ਵਗੈਰਾ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੀਉਂਦੇ ਸਾੜਿਆਂ, ਭੈਣਾ ਦੀਆਂ ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਲੁੱਟੀਆਂ । ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਅੱਜ ਕੁਰਸੀਆਂ ਲਈ ਲਾਲਾਂ ਸੁਟ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਕੁਰਸੀ ਯੁਧ ਹੈ । ਇਹ ਲੋਕ ਬਲਵੰਤ, ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵਾਂਗ ਸਦਾ ਲਈ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਗੇ । ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਨਿਹਰੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕੇਗਾ । ਕੌਮ ਸਤਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਯਾਦ ਰੱਖੇਗੀ । ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਵੱਟਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਰਕਾਰ ਦੇਵੇਗੀ । ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹੋ ਤਸ਼ੱਦਦ ਕਰੋਗੇ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਬਰਨਾਲਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਤੁਸੀਂ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਇਹੋ ਕੁਝ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਭਾਜੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋੜਾਂਗੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਲਵੰਤੇ ਨੂੰ ਮੋੜੀ ਹੈ । ਸਾਡਾ ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਜਨਮ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਰਹਾਂਗੇ । ਅਸੀਂ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਉਲਝਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਖੜਨ ਲਈ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰੋ । ਸ਼ਹੀਦ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਹੋਵੇਗੀ ।□

ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ

□ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਸੇਖੂਵਾਸ (ਜਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ) ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਰਾਮਦਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਘਟੀਆ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੁਝ ਕੁ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਿੰਡ ਸੇਖੂਵਾਸ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਹਰ ਗੱਲ ਵਿਚ ਚਮਾਰ, ਢੇਡ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਲਿਤਾਂ ਦਾ ਜਿਊਣਾ ਦੁੱਭਰ ਕਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਔਰਤਾਂ ਇਕ ਜ਼ਿਮੀਂ-ਦਾਰ (ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਖੇਤ ਕੱਖ ਖੋਤਣ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕੱਖ ਚੁੱਕੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਔਰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੱਖ ਸੁਟਵਾ ਲਏ ਗਏ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਧੁੱਤ ਹੋ ਕੇ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੜਕਿਆਂ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ 'ਤੇ ਦਲਿਤ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਉਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸੇ ਹੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਹਮਾਇਤੀ ਘਰ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਲੀਕ ਵਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ "ਚਮਾਰੋ, ਜੇ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਧਰ ਆਓ।" ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਲਫਜ਼ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਚੈਲਿੰਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਭਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਚਮਿਆਰੀ ਜਾਂ ਕੁੜੀ ਸਾਡੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਪੈਰ ਕਰ ਗਈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਭਾਵ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਐਨੀ ਹੈਂਕੜ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਲਿਤਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ 'ਤੇ ਸਮੂਹ ਵਿਹੜਾ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅੱਗੇ ਜਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਝੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਘਰ ਹੁਣ ਘਰ ਘਰ ਦਲਿਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਦੇ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਜ਼ੀਨਾਵਾਂ ਕਰ ਲਓ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਰਵਿਦਾਸ ਧਰਮ-ਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਪਾਠੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰਦਾਸ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਲਿਆਂਦੇ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ। ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਨਾ ਹੀ ਚਾਹ ਪੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਚਾਹ-ਰੋਟੀ ਵਾਸਤੇ ਨਕਦ ਪੈਸੇ ਲੈ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਿੱਕੇ ਜਿੰਨੇ ਪਿੰਡ (ਅਬਾਦੀ 2500) ਵਿਚ ਜਾਤਪਾਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ। ਕੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਕੇ ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹਤ ਮਿਲੇਗੀ? ਜੇ ਮਿਲੇਗੀ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ?

ਮੇਘਾ ਸਿੰਘ ਕੁਕੂ, ਪਿੰਡ ਦਾਤੇ ਵਾਸ, (ਸੰਗਰੂਰ)

□ ਮਿਤੀ 1-10-90 ਨੂੰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰਪੰਚ (ਕਾਮਰੇਡ) ਪਿੰਡ ਬਾਲੀਆਂ ਤਹਿਸੀਲ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਬਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦਾ ਦਿਹਾੜੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸੋਸਲ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਕਸਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁਤਰ ਰੱਖਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਮਿਤੀ 8/10/90 ਨੂੰ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਛੀਨਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। 26 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਸਰਪੰਚ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਤਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪੰਜ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਛਪ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਰ ਬਾਈਕਾਟ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਕਤਲ ਦਾ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸਰਪੰਚ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਕਾਫੀ ਲੋਕ ਖੜੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੁੰਡਾ ਧਰਮ ਪਾਲ ਪੁੱਤਰ ਕਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਫਟੜ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸਨ ਪਰ ਸਰਪੰਚ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਤਿੰਨ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸਕੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਰੇੜਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਰੱਖਾ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀਆਨ ਬਾਲੀਆਂ ਦਾ ਨਾਓਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਪੰਚ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨਿੱਜੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਰਪੰਚ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਖਾੜਕੂਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪੋਸਟਰ ਲਗਾ ਕੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 17 ਮਤਿਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਸੀਂ ਸਮੂਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਇਨਸਾਫ ਪਸੰਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਰਖਾ ਸਿੰਘ, ਮੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਕੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਖਸ਼ੀ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਰੇੜਾ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਝੂਠੇ ਕਤਲ ਕੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾਉਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਜਾਵੇ।

ਸਮੂਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਪਿੰਡ ਬਾਲੀਆਂ

(ਇਸ ਅਪੀਲ ਤੇ 125 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਦਸਖਤ ਅਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦਰਜ ਹਨ)

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ

□ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਐਲਾਨ ਨਾਲ ਕੁਰਸੀ ਯੁੱਧ ਪੂਰਾ ਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੜੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੋਈ ਹੈ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਅਤੇ ਲੀਡਰਾਂ ਦੀ। ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੀਡਰਾਂ ਉੱਪਰ ਕਾਫੀ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਉਪਰ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਨਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਕੱਲ ਤੱਕ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਮੰਨੂਵਾਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਆਜ਼ਾਦ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਦੇ ਮੁਦਈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਨਾ ਆਉਣ ਵਾਲੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਕਿਵੇਂ ਉਸੇ ਵਿਚ ਆਦਿ ਮਨੂੰਵਾਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਚੋਣ ਦੇ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰ ਪਏ ਹਨ। ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਕ-ਸੱਚ ਉੱਪਰ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਕਾਇਮ ਕਰ ਲੈਣ, ਪਰ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕੱਠ-ਪੁਤਲੀ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜੋ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਜਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਸਿੱਖ ਸਟੇਟ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਦ-ਮੁਖਤਿਆਰੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਏਕਤਾ ਅਤੇ ਅਖੰਡਤਾ ਦਾ ਢੰਢੋਰਾ ਪਿੱਟ ਕੇ ਜਕੜ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਵੀ ਇਹ ਜੰਜੀਰਾਂ ਤੋੜ ਕੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਬੱਸ ਅੱਤਵਾਦੀ, ਵੱਖਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨਿਆਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਰਹੀ ਗੱਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਧੱਕਿਆ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਜਾ ਕੇ ਗੱਲ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ, ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਨੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਜ਼ੁਲਮਾਂ, ਧੱਕਿਆ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਉੱਥੇ ਹੀ ਮੁੜ ਆ ਜਾਵੇਗੀ ਏਕਤਾ, ਅਖੰਡਤਾ ਦੇ ਅਖਾਉਤੀ ਢੰਗ ਉੱਪਰ। ਪੁਲੀਸ ਸਿੱਧੀ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੀ ਚੱਲੇਗੀ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲੀਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੁਲਮ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਵੀ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਸਤਿਆਂ ਜਾਂ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਗਲਤ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ।

ਸੋ, ਸੋ ਹੱਥਾਂ ਰੱਸਾਂ ਸਿਰੇ ਉੱਪਰ ਗੰਢ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਸਟੇਟ, ਸਰਕਾਰ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਸਕਦੀ। ਸਾਡੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਕਿਧਰੇ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲਈ ਜੂਝ ਰਹੇ ਖਾੜਕੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ, ਨਾ ਖਹਿਬੜ ਪੈਣਾ। ਵਰਨਾ, ਢੱਟ ਦੀ ਸਿੱਟੀ ਹੋਈ ਚੰਗਿਆੜੀ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੋ ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਗਤਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਜਗਰਾਉਂ

□ ਅਸੀਂ ਸਮੂਹ ਸਿਆਸੀ ਬੰਦੀ (ਨਾਭਾ ਜੇਲ੍ਹ) ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹਾਂ। "ਜਨਤਕ ਪੈਗਾਮ" ਮੈਂ ਖੁਦ ਸਾਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਜ਼ਾਲਮ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਚੈਲੰਜ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਲਵੇ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਸਾਨੂੰ ਝੂਠੇ ਪੁਲਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਕਰ ਲਵੇ, ਅੰਤ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਹੱਕ ਸੱਚ ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਹਥਿਆਰ ਆਪਣੀ ਅਣਖ ਤੇ ਗੈਰਤ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀਆਂ ਲਈ ਲੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾੜੇ ਦੇ ਟੱਟੂ ਮੈਦਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਣਗੇ।

ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ,
ਮੈਕਸੀਮਮ ਸਕਿਉਰਟੀ ਜੇਲ੍ਹ ਨਾਭਾ

□ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਦਾਸ ਇੰਗਲੈਂਡ ਗਿਆ। ਉੱਥੇ "ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਰਡੀਅਨ" ਰਿਸਾਲਾ ਪੜ੍ਹਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਨੇ "ਵਲੈਤੀਆਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ" ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਾਸਤਾਂ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮਾਤ-ਭੂਮੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਕ-ਸਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂਅ 'ਤੇ ਚਿੱਠੀਆ ਆ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਦਿਨ ਐਨੇ ਪੈਸੇ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣਾ, ਵਰਨਾ ਸੋਧ ਦਿੱਤੇ ਜਾਓਗੇ।

ਇਹ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ। ਅਜੇ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਵਾਪਰੀ ਦੋਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਘਟਨਾ

ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਭੀ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਹਾ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਚਲਦੇ ਬਣੇ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਸਿਰ ਪਾਈ ਗਈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਾ ਸੱਚੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਬਲੈਕ ਕੈਟਾਂ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦਾ ਹੱਥ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜੁਝਾਰੂ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਗਰ ਪੰਜਾਬ ਗਏ ਕਿਸੇ ਇਕ ਭੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁੰਮੇ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਲੇ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅੰਦਰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜਦੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਜੁਝਾਰੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰੁਝਾਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਠੋਸ ਅਤੇ ਸਖਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜਰਮਨੀ

□ ਮੁਕਤਸਰ ਰੁਮਾਨਾ ਸੜਕ 'ਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ ਸੇਤੀਆ ਪੇਪਰ ਮਿੱਲ। ਇਸ ਮਿੱਲ ਵਿਚ ਭਾਈ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਬਾਦਲ ਦਲ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਿੱਲ ਦੇ ਵਰਕਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਕੋਈ ਯੂਨੀਅਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਵਰਕਰਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਲਕ ਗਰੀਬ ਵਰਕਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪਸਤੌਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੁਚਲ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਵਰਕਰ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 1000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਅਲਾਊਂਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸਟਾਫ ਦਾ ਵਰਕਰਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭੈੜਾ ਰਵਈਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਹਰ ਨੋਟਿਸ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਕਿ ਅੱਧੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਪੰਜਾਬੀ ਹਨ। ਮਾਲਕਾਂ ਨੇ ਅੱਠ-ਦਸ ਆਦਮੀ ਸਿਰਫ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ. ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵਰਕਰ ਨੂੰ ਬੋਨਸ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਨਖਾਹ 5000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾਅਵੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਵਾਂਗੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਵਾਵਾਂਗੇ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਐਨੀ ਭੈੜੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੇ ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਗਰੂਪ ਵਰਗੇ ਕਾਮਰੇਡ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਉਹ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਡਕਾਰ ਗਿਆ। ਮਾਲਕਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਵਰਕਰਾਂ ਦਾ ਰੱਜ ਕੇ ਖੂਨ ਪੀਤਾ। ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਤੁਹਾਡੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਖਾੜਕੂਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਇਕ ਕਿਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਖਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਸੇਤੀਆ ਪੇਪਰ ਮਿੱਲ ਦੇ ਕਾਮੇ, ਮੁਕਤਸਰ

□ ਅੱਜ ਹਰੇਕ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ 'ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸੰਘਰਸ਼ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਅਤੇ ਕੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਜਦੋਂ ਗੱਲ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਕੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਜੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਪੱਖੀ ਹਨ ਜਾਂ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਆਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਹਰ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਆ-ਜਾ ਸਕਦੇ ਸੀ ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਕਾਰੋ-ਬਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਇਕ ਸੋਚਣੀ ਜੋ ਹੈ ਮਾਇਕ ਪੱਖ ਹੈ। ਝੂਠੀ ਸ਼ੋਹਰ ਲਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਇੱਜ਼ਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਗੁਲਾਮੀ ਦੀ ਹੀ ਪਰਤੀਕ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਲੋਕ ਗੁਲਾਮੀ ਪਸੰਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੈਰਤ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਮਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭੁਲ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਕਦੀ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ? ਨਹੀਂ ਕਦੀ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਸੋਚਿਆ ਸੀ? ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਕੀ ਇਸ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਵਾਬੀਆਂ ਅਤੇ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ? ਕੀ ਉਹ ਨਵਾਬ ਵਜ਼ੀਰ ਬਣ ਕੇ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਸਨ? ਸਿਰਫ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣ ਕੇ। ਪਰੰਤੂ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅੱਜ ਮਾਇਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਜੋ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਘਾਟੇਵੰਦਾ ਦਸ ਰਹੇ ਹਨ ਕੀ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਅਖਵਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ?

ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਪੂਹੀੜ (ਸੰਗਰੂਰ)

ਕੀ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜੁਆਬ ਹੈ ?

...ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨ ਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣ ਚੁਣ ਕੇ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਬੇਇੱਜ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਘਟੀਆ ਤੋਂ ਘਟੀਆ ਗੁਲਾਮਾਂ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅੱਤਕਥਨੀ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ (ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ) ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਵੱਡਾ ਭਰਮ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠੋਗੇ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਰਾਹੀਂ ਦਮਨ- ਚੱਕਰ ਚਲਾਵੇਗੀ ਤੇ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਨੱਚੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਲੀਲ ਕਰਕੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰੇਗੀ ਤੇ ਫਿਰ ਗਵਰਨਰੀ ਰਾਜ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਕੀ ਢਾਈ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਹੁਲਾਰਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ?

...ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਤਾਂ ਮਜ਼ਾਕ ਦਾ ਮਜ਼ਮੂਨ ਬਣੇ ਹੀ ਹੋ ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਬੜੀ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਆਪ ਦਿਹਾੜੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਬਿਆਨ ਬਦਲਦੇ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਲੋਕ ਤੁਹਾਡਾ ਮੌਜੂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਵੇਰੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਗਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਪਰ ਜਦੋਂ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।

...ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸੀ. ਆਰ. ਪੀ., ਬੀ. ਐਸ. ਐਫ. ਤੇ ਹੋਰ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਦਲਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਕਾਫੀ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਦਲ ਪਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ ਤਦ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੋਗੇ। ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ ? ਤੁਹਾਡੇ ਮਿੱਤਰ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੋਰਸਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਕਾਇਦਾ ਫੌਜ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਾੜ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਢੀਠਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਵਾਰੇ ਜਾਈਏ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਸੂਝ ਦੇ। (ਅੱਜ ਕੱਲ ਮਾਨ ਦਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੀਮ ਫੌਜੀ ਦਲਾਂ ਦੀ ਛਤਰੀ ਹੇਠ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਵੋਟਾਂ ਮੰਗ ਰਹੇ ਹਨ—ਸੰਪਾਦਕ)

...ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਸਰਹੱਦ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਕਰਾਚੀ ਦੀ ਬੰਦਰਗਾਹ ਰਾਹੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਰਾਕ ਤੇ ਤੁਰਕੀ ਨੂੰ ਆਲੂ ਤੇ ਕਣਕ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਜ਼ਰਾ ਦੱਸਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਚੋਣਾਂ ਲੜ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨ ਦੇਵੇਗਾ ?

...ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਚਲਾਕ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਰਡੀਨੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਿੱਖ ਨੌਜੁਆਨਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੁਲਮ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਵਿਰੁੱਧ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਕੀ ਸੁਆਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

...ਤੁਹਾਡੇ ਉਹ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਕਿਥੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਫੌਜੀ ਗਵਰਨਰ ਤੇ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ? ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਤਾਂ ਫੋਕੇ ਦਮਗਜਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ? ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਹਾਸੋ-ਹੀਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ?

...ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਕਾਲੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਕੜ੍ਹੀ ਘੋਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਕੀ ਇਹੋ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ? ਜੇ ਅੱਜ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਲ੍ਹ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ?,

(ਸ੍ਰੋਮਣੀ ਬੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ: ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਕੁਝ ਅੰਸ਼।)

ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਤੇ ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਨਵਾਂ ਪਤਾ :

ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਿੱਟੂ
ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਸਕਰੌਦੀ
ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ, 148026

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੈਦ ਹੈ

ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ। ਖੰਡਰਾਂ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇ 'ਚ ਘਿਰ ਗਿਆ ਹੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ। ਚੌਪਾਸੀਂ ਮੋਰਚੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਬੇ-ਦਰਦ ਪਹਿਰੇ। ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਅੰਦਰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਦਰ ਪੁਲਸ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਪੁਲਸ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਸਭ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣਨਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਚੰਬਲ ਘਾਟੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਪਹਿਰੇ 'ਚ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਸ਼ਰਧਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਡਰੀ-ਡਰੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਉਨੀ ਪੈਰੀਂ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੈੜ ਚਾਪ ਨੂੰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਤਾੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਮਾਨੋ ਸੈਂਸਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ 'ਚ ਅਪਰਾਧੀ ਹੈ। ਵਰਦੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਚਿੱਟ ਕਪੜੀਏ ਪੁਲਸੀਆਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤ 'ਚ ਕੈਦ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਛਟਪਟਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ ਸੁੰਨ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਖਲੋਤਾ ਹੈ। ਖ਼ੂਬਸੂਰਤੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਦੀ ਨਗਰੀ 'ਤੋਂ ਨਿਖੇੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਖੰਡਰ ਹਨ। ਮੋਰਚਿਆਂ 'ਤੇ ਬੀੜੀਆਂ ਲਾਈਟ ਮਸ਼ੀਨ ਗੰਨਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਉਡੀਕਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਕੈਦ ਹੈ ਅਸੀਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਲਈ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਆ ਦੁਬਕਦੇ ਹਾਂ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਸੁਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਬੇਬਸ ਜਿਹੇ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਾ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਨਾ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੱਤ ਸਾਲ ਬੀਤ ਗਏ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਰ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਅਤੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਬੀਤਿਆਂ। ਬੀਤੇ ਵੀ ਕਿਥੇ ਹਨ ਉਹ ਪਾਪ ਅਤੇ ਦੋਜ਼ਖ਼ ਦੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਮੂੰਗ ਦਲੇ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਹਾਕਮ ਦੀ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋਈ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਆਰੀ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਜੁੜੇ ਹੱਥ ਵੱਢਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਝੁਕੇ ਮੱਥਿਆਂ ਨੂੰ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤਾ। ਜੂਨ 1984 ਦੇ ਉਹ ਦਿਨ ਅਜ ਵੀ ਕਲੇਜਿਆਂ 'ਚ ਸੇਹ ਦੇ ਤਕਲੇ ਵਾਂਗ ਖੁੱਭੇ ਪਏ ਹਨ। ਨਾ ਜੂਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਜੂਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੂਨ ਤਾਂ ਹਰ ਵਕਤ ਛਾਤੀ 'ਚ ਨੇਜ਼ੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਭਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜੂਨ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵਕਤ ਦੇ ਪੈਰ 'ਚ ਪਹਾੜ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜੂਨ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਘੜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਈਆਂ ਵੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੂਨ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਇਕ ਦੌਰ ਦਾ ਨਾਂਅ ਹੈ। ਜੂਨ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਿਰ ਦੀ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਤੜਫ ਹੈ। ਜੂਨ ਸਾਡੇ ਗੌਰਵ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਤੇ ਪਿਆ ਬੇਕਿਰਕ ਥੱਪੜ ਹੈ।

ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਲੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਧਰਮ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤ 'ਚ ਕੈਦ ਹੈ। ਰਾਜਸੀ ਸੱਤਾ ਲਈ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਹੈ ਪਰ ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਉਡੀਕ ਕੇ ਬਿਰਖ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਯੁੱਧ ਹੈ ਸਾਡੇ ਪਾਸ। ਧਰਮ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗਵਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਲਹੂ-ਦੇ ਛੱਪੜ 'ਚ ਡੋਬ ਦੇਣ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਉਹ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਹਮਲਾਵਰ ਅਪ੍ਰੈਲ 1986 'ਚ ਪੁਲਸ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਮਈ 1988 'ਚ ਮੁੜ ਬਲੈਕ ਥੰਡਰ ਦਾ ਕਰੋਪ ਲੈ ਕੇ ਆ ਧਮਕਿਆ। ਗੋਲੀਆਂ ਅੱਜ ਵੀ ਠੰਡਾ ਹੋਣ ਲਈ ਜਿਸਮਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ 'ਚ ਉਥੇ ਤਿਆਰ ਬਰਤਿਆਰ ਖਲੋਤੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਬੰਦੂਕ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਧਰਮ ਪਰਖਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਮੈਟਲ ਡਿਕਟੈਟਰ ਨਾਲ ਚੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਸਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੋਡ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਖਲਾ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਖੀ ਸਾਂਦੀ ਵਾਪਸ ਘਰ ਪਰਤਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਰਧਾ 'ਚ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾਣ ਗਏ ਕਈ ਸਾਲ ਵਾਪਸ ਨਾ ਪਰਤ ਸਕੋ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਰਤ ਹੀ ਨਾ ਸਕੋ।

ਸ਼ਾਸਨ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ 'ਚ ਗਦੇਲੇ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੂੰ ਜਾਂਚਦਾ ਹੈ। ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਪਰਖਦਾ ਹੈ ; ਸਕ ਪੈਣ 'ਤੇ ਗਦੇਲੇ ਹੇਠੋਂ ਹਥਿਆਰ ਬਾਹਰ ਆ ਧਮਕਦੇ ਹਨ। ਦੁਰਾਡਿਓਂ ਆਏ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹੁਣ ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰਾਂ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਮੰਜ਼ਲ 'ਤੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੇ ਉਥੇ ਠਹਿਰਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਦੀ 'ਰਾਖੀ' ਜੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਠਹਿਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ 'ਤੇ ਖੌਫ ਪਸਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਮਰਾ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਡਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਥੇ ਹਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਵਾਰਸ! ਸ਼ਾਇਦ ਧਰਮ ਯੁੱਧ 'ਚ ਲੀਨ ਹਨ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਰਿਜ਼ਕ ਦੇ ਦਾਇਰਿਆਂ 'ਚ ਕੈਦ ਹਨ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਅਬਦਾਲੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਮਲਾਵਰ ਵੀ ਹਨ ਅਤੇ 'ਸੁਰੱਖਿਆ' ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਵੀ ਘੜਦੇ ਹਨ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਅਤੇ ਖੰਡਰ ਹੋਇਆ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਹਰ ਸਮੇਂ ਯਾਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਡਰਾਉਣਾ ਸੁਪਨਾ ਜਿਉਂ ਦਾ ਤਿਉਂ ਅਟਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਬੇਰਹਿਮ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਛਲਣੀ ਹੋਈਆਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕੰਧਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਬੋਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜ਼ੁਲਮ ਨਾਲ ਗੂੰਗੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ, ਕੰਧਾਂ 'ਚੋਂ ਅਤੀਤ ਝਾਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਗ ਵਿਚ ਸਾੜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੀਤ, ਜਿਹੜਾ ਵਰਤਮਾਨ ਬਣਿਆ ਖੜਾ ਹੈ।

(ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ ਅੱਜ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚੋਂ)